

TÜRKMENİSTAN

ÜLKE RAPORU

Hazırlayan : **Koray Ali KONCA**
Ankara - February, 2011

T.C. Başbakanlık
Dış Ticaret Müsteşarlığı
İHRACATI GELİŞTİRME ETÜD MERKEZİ

TÜRKMENİSTAN

► Temel Sosyal ve Ekonomik Göstergeler

Temel Sosyal Göstergeler

Nüfus	4,9 milyon
Dili	Türkmençe
Yönetim Biçimi	Cumhuriyet
Para Birimi	Manat. (1\$=2.9 Manat)
Başkent	Aşgabat
Önemli Şehirler ve Nüfus	Aşgabat (828 000), Türkmenabat (256 000), Daşoğuz (210 000)
Yönetim Biçimi	Başkanlık sistemi
Yüzölçümü	488 100 km ²
İklimi	Ülke genelinde kurak bir kara iklimi hakimdir. Yaz aylarında sıcaklık 45-50 dereceye ulaşmaktadır.
Mesai Saatleri ve Günleri	Pazartesi-Cuma 09.00-18.00 (Bazı devlet daireleri Cumartesi günü öğlene kadar da çalışmaktadır.)
Türkiye ile saat farkı	Yaz saati+2 saat, Kış saati+3 Saat

The Economist Intelligence Unit, Turkmenistan Country Report, Ocak 2010

CIA, The World Fact Book

Temel Ekonomik Göstergeler

	2008a	2009a	2010a	2011a
Reel GSYİH Büyüme Hızı (%)	3,0	-6,0	9,0	6,0
Tüketici Fiyatları Enflasyonu (ort;%)	13,0	10,0	12,0	14,0
İhracat (milyar \$)	12,3	6,6	10,4	12,6
İthalat (milyar \$)	5,6	4,0	5,4	6,3
Cari İşlemler Dengesi (milyar \$)	5,1	1,0	3,1	4,2
Döviz Kuru (Manat: \$)C (dönem sonu tahmini piyasa kuru)	2,9	2,9	2,9	2,9
Döviz Kuru (Manat: Avro)C (ortalama)	3,8	4,0	4,1	4,0
Döviz Kuru (Manat: Ruble)C (ortalama)	0,11	0,09	0,09	0,09

a: tahmini b: gerçek c: 1 Ocak 2009 tarihinden yeni Manat kabul edilmiştir. (1 yeni Manat= 5 000 eski Manat)%%Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Turkmenistan Country Report, Ocak 2010

Üyesi Olduğu Uluslararası Kuruluşlar

BDT (Bağımsız Devletler Topluluğu), EBRD (Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası), ECO (Ekonomik İşbirliği Örgütü), FAO (Gıda ve Tarım Örgütü), G-77, IBRD (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası), ICAO (Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü), IDB (İslam Kalkınma Bankası), IFC (Uluslararası Finans Kuruluşu), IFRC (Uluslararası Kızıl Haç ve Kızılay Hareketi), ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü), IMF (Uluslararası Para Fonu), IMO (Uluslararası Denizcilik Örgütü), Interpol, OSCE (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı), UN (Birleşmiş Milletler), UNCTAD (Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı), UNESCO (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu), UNIDO (Birleşmiş Milletler Sınai Kalkınma Örgütü), UNWTO (Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü), WCO (Dünya Gümrük Örgütü), WHO (Dünya Sağlık Örgütü), WIPO (Dünya Fikri Mülkiyet Örgütü)

► Genel Bilgiler

Coğrafi Konum

Türkmenistan Cumhuriyeti Orta Asya'nın güneyinde, Hazar Denizi kıyısında yer almakta olup kuzeydoğusunda Özbekistan, kuzeybatısında Kazakistan, güneyinde İran ve güneydoğusunda Afganistan ile komşudur. 488,100 km'lik yüzölçümü ile bağımsız devletler topluluğunun en büyük dördüncü devletidir. Kara Kum çölü ülkenin %80'ini kapsamaktadır.

Ülkenin başlıca üç nehri Ceyhun (Amudarya, 2,620 km), Tejen (1,150 km) ve Murgab (978 km) dir. Karakum kanalı 1100 km uzunluğuyla tarım sektörü açısından hayati rol oynamaktadır. Nüfusun yarısı da kanal kıyısında yoğunlaşmıştır

Başkent Aşkabat'ın da bulunduğu güney bölgesi deprem kuşağında yer almaktadır ve en son büyük deprem şehrin tamamının yok olmasına neden olan 1948 yılındaki 8 şiddetindeki depremdir.

Başlıca şehirler başkent Aşkabat, Türkmenabat ve Daşoğuz'dur.

Siyasi ve İdari Yapı

Uzun yıllar bölgede yaşayan Türkmenler, Safevi Hükümdarı Nadir Şah'tan sonra İranlılar ile Hivellilerin saldırılarına maruz kalmış ve 1835'ten itibaren Merv (günümüzde Mari) bölgesine doğru yayılmaya başlamışlardır. Türkmenler, 1856 ve 1860 yıllarında İranlılar ile savaşmış ve ağır kayıplar vermiştir. 1879 yılında ise Ruslar Türkmen topraklarına girmiş ve Türkmenleri hakimiyetleri altına almışlardır. Çarlık Rusyası'nın işgali altındaki Türkmenler zaman zaman ayaklanmışlarsa da başarılı olamamış, 1924 yılında Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulmuştur. Türkmen lideri Cüneyt Han, 1927 yılında Sovyet kuvvetleri karşısında son çatışmasını da kaybedince Türkmenistan'ı terketmek zorunda kalmıştır. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği hakimiyeti altında kaldıkları yaklaşık 80 yıl boyunca kendi kimliğini ve kültürünü korumaya çalışan Türkmenler 27 Ekim 1991'de ise bağımsızlığını ilan etmiştir. Türkmenistan'ı ilk tanıyan ülke Türkiye olmuştur.

Türkmenistan Başkanlık sistemi ile yönetilen bağımsız ve tarafsız bir ülke olup, Devlet Başkanı Gurbanguly Berdimuhammedov'dur. Aralık 1999'da düzenlenen Halk Maslahatı'nda ebedi devlet başkanı seçilen Saparmurat (Niyazov) Türkmenbaşı'nın Aralık 2006'daki vefatından sonra 11 Şubat 2007 tarihinde yapılan seçimde %89 oy alan Berdimuhammedov 5 yıllığına Devlet Başkanı seçilmiştir. Türkmenistan Meclisi'nde seçimle belirlenmiş 125 üye görev yapmaktadır. Meclis üyeleri 5 yılda bir yapılan seçimlerle yenilenmektedir. Devlet üst yönetim organizasyonunda Bakanlar Kurulu üyesi ve Bakan olarak görev yapan 9 Devlet Başkanı Yardımcısı, 23 Bakan, 5 Bakan yetkisini haiz Komite Başkanı bulunmaktadır.

Yürütmenin Başlı Devlet Başkanıdır. Devlet Başkanı, aynı zamanda Başbakanlık görevini de yürütmektedir.

Ülke, idari olarak 5 Vilayet'e ayrılmıştır. Vilayetlerde üst yönetim görevi Hekimler (Belediye Başkanı ve Vali) tarafından yürütülür. Vilayet sınırları içerisinde yerleşen Şehir ve Etraflar da yine Şehir Hekimi ve Etraf Hekimi tarafından Vilayet Hekimi'ne bağlı olarak yürütülür. Daha küçük yerleşim yerleri Gençlikler ve Obalar, Arçınlar ve Birlikler tarafından yine Vilayet Hekimi'ne bağlı olarak yürütülür. Ülkedeki beş vilayet Ahal, Balkan, Daşoğuz, Mari ve Lebap vilayetleridir.

Nüfus ve İşgücü Yapısı

Resmi olarak nüfus sayımı yapılmamakta ve nüfus verileri resmi olarak açıklanmamaktadır. Ancak, ülke nüfusu Economic Intelligence Unit tahminlerine göre 4,9 milyondur. Nüfusun % 28,9'u 0-14 yaş, % 66,9'u 15-64 yaş arasında, % 4,3'ü ise 65 yaş üzerindedir. 2009 yılı tahminlerine göre nüfus artış hızı % 1,1'dir.

Bağımsız Devletler Topluluğu içerisinde alan büyüklüğü açısından dördüncü sırada yer alsa da nüfusu oldukça azdır. Nüfusun %90'a yakını Türkmen olup diğer etnik gruplar Özbekler, Ruslar, Kazaklar, Tatarlar, Azeriler, Ermeniler ve Ukraynalılar'dır.

Nüfusun % 89'u Müslüman'dır.

Türkmenistan'da 12 Nisan 1993 tarihinden itibaren Kiril harflerinin bırakılması ve Latin harflerine geçilmesi kararlaştırılmıştır.

Türkmen Türkçesi ülkenin resmi dilidir. Bunu yanısıra Rusça yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca Türkmenistan'ın kuzeyinde de Özbek azınlıklar tarafından Özbekçe kullanılmaktadır.

Ülkede genel olarak ücretler oldukça düşüktür. Asgari ücret, serbest piyasa kuruna göre yaklaşık 180 USD civarındadır. Haftalık çalışma saati 40 saattir. Ülkede işsizlik sigortası uygulaması yoktur.

Ülkede eğitime başlama yaşı 7 olup, ücretsiz olan zorunlu eğitim 10 yıldır. Okuma oranı % 98,8'dir.

Sosyal Güvenlik Kanunu'na göre Türkmenistan'da emeklilik sistemi gönüllüdür. Emekli olmak isteyen kişilerin ücretlerden %2'lik bir kesinti yapılmakta olup, emeklilik yaşı erkekler için 62, kadınlar için 57'dir ve emekli olabilmek için erkeklerin 25 yıl, kadınların 20 yıl çalışmış olması gereklidir. Emekli olanlara bir emekli maaşı kadar prim verilmektedir. Emekli maaşları ise, 70 USD civarındadır.

Doğal Kaynaklar ve Çevre

petrol, doğal gaz, sulfur ve tuz başlıca doğal kaynaklarıdır.

Ülkenin önemli miktarda gaz ve petrol rezervleri bulunmaktadır. Başlıca gaz rezervleri ülkenin doğusunda yer alan Amuderya havzasında bulunmaktadır. Hazar Denizi yakınlarında da gaz rezervleri vardır. Türkmenistan, eski Sovyet Cumhuriyetleri arasında gaz rezervleri bakımından Rusya'dan sonra gelmektedir.

Türkmenistan, hidro karbon sanayinin geliştirilmesi yönünde iddialı projeler ortaya koymaktadır. 2030 yılı itibarı ile doğal gaz üretiminin yılda 250 milyar metreküpe, ham petrol üretiminin ise yılda 110 milyon tona çıkarılması beklenmektedir.

İhracat kapasitesinin ve ülkedeki iş ortamının yeterince gelişmemiş olması nedeni ile hidro karbon sanayinin gelişimi sınırlı düzeyde kalmıştır. Devlet Başkanı Berdimuhamedov yabancı şirketleri ülkenin boru hatları ağına yatırım yönünde ikna etmek için çalışmalar yürütmektedir. Çin ve İran'a doğal gaz ulaştırılmasını sağlayacak yeni boru hatları 2009 yılı sonu, 2010 yılı başında faaliyete geçmiş olup, ülkenin doğal gazı için yeni destinasyonlar yaratmıştır.

Su kaynakları verimsiz kullanılmıştır. Orta Asya'nın en uzun nehri Amuderya, Türkmenistan'ın doğusundan geçmektedir. Ülkenin güneyinde ise Tedzhen nehri akmaktadır. Ancak, bu nehirlerin ülkenin sınırlarında bulunmaları nedeni ile ülke topraklarının yalnızca % 3,5'i ekilebilir durumdadır. Bu nedenle tarımsal üretim neredeyse tamamen sulamaya dayanmaktadır. Hatalı sulama uygulamaları büyük miktarda su kaybına neden olmuştur. Hanehalklarına ücretsiz su sağlanması da savurgan kullanımın nedeni ile su kaynaklarının tükenmesinde etkili olmuştur. Suların verimsiz bir şekilde kullanımı çevre sorunlarına da neden olmuştur.

Toprağın ve yeraltı sularının tarımsal kimyasallar, ilaçlarla kirlenmesi, Hazar Denizi'nde kirlilik, Amuderya nehrinin sulama amaçlı olarak yönünün değiştirilmesi sonucunda nehrin Aral Gölü'ne ikmal yapamaması ve çölleşme başlıca çevre sorunlarıdır.

► Genel Ekonomik Durum

Ekonomik Yapı

Türkmenistan geniş topraklara sahip çölleşmiş bir ülkedir. Bununla birlikte ülkenin vahalarında yoğun sulu tarım gerçekleştirilmektedir. Ülke toprakları büyük miktarda doğal gaz ve petrol rezervi barındırmaktadır.

Tarım alanlarının yarısında pamuk ekilidir. Ülke, geçmişte dünyanın onuncu pamuk üreticisi iken, son yıllarda üretim kayıpları olmuş, pamuk ihracatında % 50 düşüş gerçekleşmiştir. Bununla birlikte ülke halen pamuk üretiminde dünyanın sayılı ülkeleri arasında yer almakta ve yıllık 1 milyon ton civarında pamuk üretmektedir.

Ülkenin ekonomik yapısı, doğal gaz, petrol ürünleri, pamuk ve tekstil sanayi, buğday ve gıda işleme sanayi üzerine şekillendirilmiştir.

Doğalgaz satışı, Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti ve İran'a yapılmaktadır. Hazar Denizi ve ülkenin bazı bölgelerinde çıkarılan ham petrol yine Türkmenbaşı ve Seydi rafinerilerinde işlenmektedir.

İplik ve kumaş sektöründe pek çok fabrika üretim yapmaktadır. Ayrıca, yeni iplik fabrikalarının kurulmasına devam edilmektedir. Diğer sanayi ürünlerinin üretimi konusunda da fabrikaların kurulması için çalışmalar devam etmektedir. Gıda üretimi konusunda son dönemde hızlı gelişmeler olmaktadır. Hayvancılık ürünleri (salam, sosis, sucuk, pastırma, konserve et ürünleri), süt ürünleri (pastorize süt, yoğurt, dondurma, peynir), tavuk ürünleri (paket bütün tavuk, parça tavuk, yumurta), tahıl ürünleri (makarna, bisküvi, çikolata, paketli ekmeğe), salça, meyva suyu, mineral su gibi pek çok alanda yerli üretim yapılmaktadır.

Küresel ekonomik kriz ve Türkmenistan'ın Rusya ile enerji alanındaki anlaşmazlıkları, ülkenin Rusya üzerinden ihracat yolunun kapanmasına neden olmuştur. Bu nedenle ülke ekonomisi 2009 yılında yaklaşık 9 aylık bir yavaşlama sürecine girmiştir.

Türkmen ekonomisine ilişkin veriler geçmişte devlet sırrı olarak nitelendirilmiştir. Ancak, yeni hükümet bir İstatistik Ajansı kurmuştur. Bununla birlikte açıklanan veriler ekonomik durumla ilgili gerçek durumu yeterince ortaya koymamaktadır.

Başkan Berdimuhamedov'un yönetime gelmesinden sonra ülkede uygulanmakta olan ikili kur sistemine son verilmiş, ülke parası Manat'ın değeri yeniden belirlenmiş, benzin fiyatlarına sağlanan sübvansiyonlar azaltılmış, Hazar Denizi kıyısında özel turizm bölgesi kurulması kararı alınmıştır. Hükümetin ülkeye yabancı yatırımların çekilmesi yönünde bir niyeti olmasına karşın, bürokratik engeller nedeni ile yeterli miktarda yabancı sermaye girişi ve yatırım olmamıştır.

Ekonomi Politikaları

Türkmenistan, diğer eski Sovyet Cumhuriyetlerine göre SSCB'nin dağılmasından en az etkilenen ülke olmuştur. 1991 yılını takip eden bağımsızlık sonrası dönemde dünya fiyatlarıyla doğal gaz ihraç edilmesine başlanmasıyla, ülke ekonomisinde ve dış ticaret dengesinde önemli iyileşmeler gözlenmiştir.

Ülkede dış ticaret ve döviz kuru rejiminde 1996 yılında bazı reformlar başlatılmıştır. 1997-1998 yıllarında Türkmen doğalgaz ihracatının Rusya tarafından engellenmesi ülke dış ticaret ve yatırım

işletmelerinin finansmanının zorlaşmış, pamuk fiyatlarında yaşanan istikrarsızlık da bunlara eklenince ülkenin mali imkanları olumsuz etkilenmiştir. Bu dönemde doğalgaz ihracatından döviz elde edilememesi nedeniyle döviz sıkıntısı başlamış, resmi kur ve piyasada uygulanan karaborsa kur arasındaki farkı giderek açılmıştır. 1999 yılının ikinci yarısında bu fark yüzde 200'lük oranlarla ifade edilir hale gelmiştir. Hükümetin ihracatı artırma politikalarına ağırlık vermesi sonucunda ülkede elde edilen ham maddelerin işlenip ihraç edilmesi öncelik kazanmıştır. Özellikle tekstil ve petrokimya sektöründe bu konu ile ilgili önemli adımlar atılmıştır.

2000-2010 dönemini kapsayan Sovyet tarzı bir "Sosyal ve Ekonomik Dönüşüm Stratejisi" uygulamakta olan Türkmenistan, 2003 yılında bu stratejiye 2020 yılına kadar olan dönemi de içine alan yeni bir uzun vadeli kalkınma programını eklemiştir. Bu stratejiye göre ithal ikamesine dayalı ve belli sektörler için yüksek üretim hedeflerinin konulduğu bir plan benimsenmiştir. Bununla birlikte yapıcı reformların yetersizliği ve ülkedeki siyasi durum nedeniyle ülkeye giren yabancı yatırım da kısıtlı seviyelerde kalmıştır.

Bağımsızlığın kazanılmasından sonra piyasa ekonomisine geçiş sürecinde gerçekleştirilmesi gereken özelleştirme faaliyetleri aradan geçen yıllara rağmen çok yavaş ilerleme kaydetmiştir. Enerji, telekomünikasyon ve ulaştırma sektörleri özelleştirme kapsamı dışında bırakılmış olup, sadece perakende ve hizmet sektörlerindeki küçük ve orta ölçekli işletmelerin özelleştirilmesi gerçekleşmiştir.

Ekonomik Performans

2008 yılı Türkmenistan'da ekonomik açıdan büyük değişimlerin yaşandığı bir yıl olmuştur. İlk olarak benzin fiyatları yaklaşık %900 artırılarak dünya seviyelerine çekilmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra her otomobil sahibine aylık 120 lt. ücretsiz benzin verilmesine yönelik bir karne uygulaması getirilmiştir. Halka neredeyse ücretsiz olarak sağlanan doğalgaz, elektrik, su ve şehir içi telefon hizmetlerinin de ücretlerinin benzer şekilde artması beklenmektedir. Bunun yanı sıra, uzun süredir izlenen çifte kur politikası, 2008 yılının ilk aylarında yapılan işlemlerle eşitlenmiştir. 24.000 manat seviyelerinde seyreden dolar kuru aşağıya, 10 yıldır 5.200'de sabit olan resmi kur ise yukarıya çekilerek 14.215'e eşitlenmiştir. Tüm bu gelişmeler, uzun yıllardır resmi kurdan yapılan uçak bileti ödemeleri, telefon ücretleri, gümrük vergileri gibi ödemelerin bir anda yaklaşık 3 kat artması ile sonuçlanmış, buna rağmen reel sektördeki fiyatların yeni kura göre düşürülmemesinin de etkisi ile ülkede ani bir fiyat yükselişi baş göstermiştir.

Türkmenistan'ın küresel mali piyasalardan izole bir ülke olması 2008 yılı sonlarında ortaya çıkan ve 2009 yılında derinleşen küresel mali krizden en az seviyede etkilenmesini sağlamıştır. Ancak yine de ülkenin GSYİH'sinin 2009 yılında % 9 oranında azaldığı tahmin edilmektedir.

Ekonomide Geleceğe Yönelik Beklentiler

Bağımsızlığın kazanılmasından sonra, ekonomide devletçi yapı devam ettirilmiş, halen görevde bulunan Devlet Başkanı Gurbanguli BERDİMUHAMEDOV'un başlattığı yeni kalkınma ve gelişme dönemi programı çerçevesinde her alanda yatırımlar hızlanmıştır. Diğer taraftan, özel sektörün gelişmesi için küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi yönünde kanun çıkarılmış olmasına rağmen özel sektörün gelişmesi yavaş olmaktadır.

Türkmenistan, özellikle Çin Halk Cumhuriyeti ile kurduğu doğalgaz satış birliği sonrası Çin Kalkınma Bankası'ndan temin ettiği yaklaşık 10 Milyar ABD Dolarlık uzun vadeli kredi çerçevesinde doğalgaz sektöründe yeni tesislerin kurulmasına hız vermiştir. 2009 Yılı Aralık ayında Türkmenistan-Çin Doğalgaz Boru Hattı açılmıştır. Rusya Federasyonu'na olan bağımlılığın azaltılması ve satış noktalarının çeşitlendirilmesi çerçevesinde Türkmenistan-İran doğalgaz boru hattı 2010 yılı Ocak ayında devreye alınmıştır.

Özellikle doğalgaz satış noktalarının çeşitlenmesi ile birlikte ülke gelirlerinde önümüzdeki dönemde artış olması beklenmektedir. Bu gelir artışı, ülkede yatırımların hızlanmasına yol açacaktır. Devlet Başkanı Gurbanguli BERDİMUHAMEDOV, 2010 yılında 12 Milyar ABD Dolarlık 240 kapsamlı projenin hayata geçirileceğini belirtmiştir. Bu kapsamda, tüm şehirlerde konut, okul, alışveriş merkezi, hastane, kamu idari binaları, şehir su ve kanalizasyon sisteminin yenilenmesi, şehirlerarası yolların uluslararası standartlarda inşaatı, otoyol köprülerinin yapımı, havaalanlarının yenilenmesi, yeni üretim tesislerinin kurulması gibi pek çok yatırım hayata geçirilmeye başlanmıştır. Ayrıca, Awaza Milli Turizm Bölgesinde yeni otellerin kurulmasına devam edilmektedir. Bununla birlikte, Hazar Denizinde gemi sektörünün gelişmesi, yeni tersane kurulması, Türkmenbaşı limanının yenilenmesi de ayrı bir proje olarak devam etmektedir. Bir şantiye görünümündeki ülkenin önümüzdeki yıllarda da pek çok yatırımla hızlı bir kalkınma dönemi içerisinde olacağına göstermektedir.

► Sektörler

Tarım ve Hayvancılık

Topraklarının önemli bir kısmı çöl olan Türkmenistan'ın en önemli su kaynağı, Tacikistan ve Özbekistan topraklarından da geçen Amuderya Nehri'dir. Ülkenin orta ve batı kesiminde doğal su yolu bulunmamakla beraber, dünyanın insan yapımı en büyük kanallarından olan Karakum Kanalı Amuderya nehrinin sularını Mari ve Aşkabat bölgesine taşımaktadır. Kanal, büyük kesimi çöl olan ülke için hayati önem taşımakta, 950.000 hektarlık alanda sulama kanal vasıtasıyla yapılmakta, ayrıca Aşkabat şehrinin içme suyu da buradan karşılanmaktadır.

Türkmenistan tarım sektöründe, pamuğun önemli bir kazanç olması ve de hükümetin gıdada kendi kendine yeterli olabilme hedefleri neticesinde ülkenin bağımsızlığından beri sektörde liberasyon düşük seviyededir. Ülkedeki tarım alanlarının yarısından fazlasında pamuk yetiştirilmektedir. Ülkenin en büyük gelir kaynaklarından olan pamuk ihracatı Tarım Bakanlığı'nın tekeli altındadır.

Türkmenistan, Orta Asya'da Özbekistan'dan sonra ikinci önemli pamuk üreticisidir. Dünya sıralamasında 14'üncü üretici olan ülkenin pamuk üretimi toplam tarım sektörünün %70'ini oluşturmaktadır. Pamuk üretimi devlet tarafından sübvansede edilmekte ve üreticinin tohum, gübre ve makine giderlerinin %50'si devlet tarafından karşılanmaktadır. Buna karşılık üreticiler, topladıkları pamukları devlete belli bir fiyattan satmak zorundadırlar.

Türkmenistan, Sovyetler Birliği'nden kolektif çiftlik sistemini devralmış ve bugüne kadar yapılan reformlar asgari düzeyde kalmıştır. Devlet halen tarım ürünlerinin dağıtımını ve pazarlamasını kontrol etmektedir. Bununla birlikte ülke topraklarının kalitesinin düşük olması, sulama sistemlerinin yetersizliği ve ülke ikliminin tarıma elverişli olmaması tarım sektörünün gelişmesini engelleyen diğer faktörlerdir.

Türkmenistan'da üretilen diğer önemli tarım ürünleri buğday, arpa, mısır, çeltik, susam, kavun, karpuz, üzüm ve meyvan köküdür.

Hükümet şeker pancarı ve piriç üretimi yaygınlaştırmak ve ekilebilir arazileri artırmak sureti ile tarımsal üretimde kendine yeterliliği hedeflemiştir.

Sanayi

Türkmenistan'da petrol, doğalgaz, pamuk ve gıda işleme alanlarında yatırımlar yapılmış ancak, sanayi altyapısı bu sektörler ile kısıtlı kalmıştır. Bağımsızlıktan sonra Türkmenistan'da sanayinin ağırlığı enerji sektörüne kaymışsa da, pamuk işlemesi ekonomi içerisindeki önemini korumaktadır. Üretilen pamuk, büyük ölçüde ülke içerisinde işlenmektedir. Ülkenin tekstil altyapısı büyük ölçüde Türk yatırımları ile gerçekleştirilmiştir. Son yıllarda çimento, gübre, mobilya, plastik boru, mermer gibi ülkenin ihtiyacı olan malları üreten tesisler açılmaya başlanmıştır.

Türkmenistan'ın ekonomik faaliyetlerinin genel eğilimleri, "ekonominin temel taşı" olan enerji sektöründeki gelişmelere göre şekillenmektedir. Türkmenistan sanayisinin gaz ve petrol çıkarımına yönelmesiyle emek yoğunluklu hafif sanayiden gaz sanayiine geçiş yaşanmaktadır. Ülke büyük ölçekli gaz ve petrol kaynaklarına sahiptir ve hükümet enerji sektörünün gelişimine büyük önem vermekte, sektör potansiyelinin ortaya çıkartılması için bir dizi proje yürütmektedir. Bu projelerin başarıya ulaşması önemli ölçüde yabancı kaynağın ülkeye girmesine bağlı bulunmaktadır.

Sektör içerisinde özellikle hidrokarbon endüstrisi ihracat gelirinin büyük bir kısmını kapsayarak en önemli alt sektör durumuna gelmiştir.

Yabancı kaynaklı doğrudan yatırımlar petrol ve gaz sektöründeki potansiyele nazaran sermaye akışını ülkeye çekmekte düşük kalmaktadır. Türkmenistan'ın ucuz işgücünden yararlanmak isteyen yabancı yatırımcıları engelleyen başlıca neden ise ihracat ayağındaki yetersizliklerdir. Yabancı kaynaklı doğrudan yatırımların sektörel dağılımına bakıldığında ilk sırada hidrokarbon sektörü yer almaktadır. Enerji dışındaki Türkmenistan'daki başka yatırımlar tekstil sektörüne yönelmiştir. Her ne kadar devlet yabancı yatırımları desteklese de uygun iş ortamı için gerekli politik ve makro ekonomik reformları gerçekleştirmekten yoksundur.

Madencilik

Türkmenistan madenler ve mineral ürünler bakımından zengin bir ülkedir. Ülkede doğal gaz, sodyum sülfat, krom (Karaboğaz Lagunu), sülfür, kurşun, galyum (Gaurdak Bölgesi), bentonit (Oglanlı Bölgesi), brom, iyot (Çeleken, Nebitdağ) ve petrol çıkarılmaktadır.

Ayrıca, önemli miktarda sodyum ve potasyum çıkartılarak, kimya sanayinde kullanılmaktadır. Tuz üretimi madencilik faaliyetleri arasında önemli bir yer tutmakta ve üretimin büyük kısmı kimya sanayiinde kullanılmaktadır. Ülkede son yıllarda altın ve platin rezervlerine de rastlanmıştır. Türkmenistan, SSCB'nin en büyük sodyum sülfat üreticisi olmasına rağmen, zamanla bu rezervler tükenmiş ve sodyum sülfat tesislerinin faaliyetleri durdurulmuştur.

Müteahhitlik Hizmetleri

İnşaat sektörü GSYİH içindeki %10'luk payıyla en önemli üçüncü sektör durumundadır. Bu sektördeki büyüme yabancı kaynaklı projeler sayesinde olmaktadır.

Sovyetler birliğinin geri kalanında da olduğu gibi Türkmenistan'da iskan şartları kötü olsa da konut inşaatı için ayrılmış fonlar bloke edilmiştir. Hükümetin yapılanma planları daha çok büyük projeler üzerindedir.

İnşaat sektörü yabancı şirketlerin aktif olduğu sektörlerden biridir. Özellikle Türk ve Ukraynalı firmalar ön plandadır. Başkent Aşkabat'ta başkanlık sarayı ve yeni meclis binası sektörde ilk sırada yer alan Fransızlar tarafından yapılmıştır. Yapılacak diğer büyük projelerde Türk ve Ukraynalı firmaların adı geçmektedir.

Turizm

Turizm altyapı eksikliği ve yönetimin ülkeyi yabancılara açmak istememesi gibi nedenlerden dolayı çok fazla gelişmemiştir.

Ulaştırma ve Telekomünikasyon Altyapısı

Ülkede genel olarak ulaşımda karayolu tercih edilmektedir. Karayolu ağı yaygın olmakla beraber, altyapı eksiklikleri mevcuttur. Toplam 3000 km.'lik demiryolu ağı ülkenin büyük şehirlerini birbirine bağlamakta ve genellikle yük taşımacılığında kullanılmaktadır. Çin'den çok sayıda lokomotif ve vagon alınmış olup, tren filosu büyük ölçüde yenilenmiştir. Yine modern bir filo ile donatılmış olan Türkmenistan Havayolları, iç hatlarda uygun ücretler ile tüm şehirler ile Aşkabat arasında uçuşlar düzenlemektedir. Ayrıca, birçok önemli uluslararası noktaya da uçuşlar mevcuttur.

Ülkede telefon altyapısı, eski teknoloji olmasına rağmen yeterlidir. Şehiriçi görüşmeler ücretsiz olup, diğer hizmetler ise oldukça ucuzdur. Ülkede verilen internet hizmeti sadece dial-up olup, yetersizdir. Ülkede en önemli kuruluşların bile web sitesi bulunmamakta, ya da güncellenmemektedir. Ülkede biri devlete ait 3 mobil telefon şirketi (diğerleri Rus ve Çin firmalarıdır) faaliyettedir.

Enerji

Türkmenistan'ın en büyük gelir kaynağı olan doğalgaz üretimi, bir devlet kuruluşu olan "Türkmengaz" tarafından gerçekleştirilmektedir. Türkmenistan'ın resmi kaynaklara göre doğalgaz rezervleri 2 trilyon m³, petrol rezervleri ise 400 milyon ton seviyelerindedir. 2008 yılında 72 milyar m³ doğalgaz ve 10,5 milyon ton ham petrol üretilmiştir. Üretilen doğalgazın yaklaşık 42 milyar m³'lük kısmı Rusya'ya, 14 milyar m³'lük kısmı İran'a ihraç edilmiş, 16 milyar m³'lük kısmı yurtiçi piyasada tüketilmiştir. Türkmenistan, 2020 yılına kadar enerji sektörüne 60 milyar dolarlık yatırım yaparak yıllık üretim kapasitesini 240 milyar m³ doğalgaz ve 100 milyon ton petrol seviyesine çıkarmayı hedeflemektedir.

Türkmenistan'ı Afganistan üzerinden Pakistan ve Hint Okyanusu'na bağlayacak olan TAP Boru Hattı Projesi de gündemde olan projelerden olup, 1600 km. uzunluğunda ve 33 milyar m³ kapasiteli olması planlanan bu hat ile Türkmen gazı Uzak Doğu pazarlarına da ulaşabilecektir.

Bunun yanısıra Türkmenistan son yıllarda yakın ilişkiler geliştirdiği Çin Halk Cumhuriyeti ile, 2006 yılı başında 30 yıl süreyle yılda 30 milyar m³ doğalgaz alımını içeren bir anlaşma imzalamıştır. Boru hattının inşası 2008 yılı başı itibarı ile başlamış olup, 2010 yılında gaz sevkiyatına başlanması planlanmaktadır.

Türkmenistan, doğalgazın yanısıra petrol endüstrisini de geliştirmek için çeşitli girişimlerde bulunmaktadır. 1990'lı yıllarda 3 milyon ton seviyelerinde olan petrol üretimi, 2000'li yıllarda 10 milyon ton seviyelerine çıkmıştır. Sektöre daha fazla yabancı yatırım çekilmesi hedeflenmekte, ancak üretim-paylaşım anlaşmalarının içerdikleri yabancı ortaklara getirilen şartlar ve genel olarak ülkedeki yatırım ortamının yetersizliği buna engel teşkil etmektedir. Ülkenin iki rafinerisi olan Hazar kıyısındaki Türkmenbaşı Rafinerisi ve Özbekistan sınırındaki Seydi Rafinerisi, Türk firmalarının da yer aldığı projeler ile son yıllarda yenilenmişlerdir.

Bankacılık

Türkmenistan'da hizmet sektörü devletin gaz üretimine ve ithal ikameci sanayileşmeye verdiği önemden dolayı pek gelişme gösterememiştir. Hükümet parekendeciliğin büyük bir kısmını özelleştirme yanlısı olsa da alım gücünün düşük olması ve kredi alımındaki sınırlamalar sektörün gelişmesini engellemiştir.

Bankacılık sektörü, Türkmenistan'da oldukça zayıf kalmaktadır. Kredilerin tamamına yakını kamu sektörüne gitmekte olup, özel sektöre malî aracılık minimum düzeydedir. Ticari bankacılığın gelişimi ülkenin makroekonomik çevresi, özel sektörün gelişmemesi ve hepsinden önemlisi devletin ekonomide fazlası ile kontrolü tarafından sınırlandırılmıştır. Devlet Başkanı'na bağlı olan Merkez Bankası, banka kurma ve dış operasyonlar için lisansları vermekte, bankaların mevzuat kapsamında hareket etmelerini denetlemekte, döviz kurunu ve faiz oranlarını da belirlemektedir. Ülkede borç, iflas, teminat, kefil ve ipotek gibi konularda yeni düzenlemelere ihtiyaç vardır. Sigorta sistemi ise henüz ülkeye yerleşmemiştir.

Ziraat Bankası'nın bir iştiraki olan Türkmen-Türk Ticaret Bankası, Türkmenistan'da faaliyet gösteren çok az sayıdaki yabancı bankadan birisidir.

Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Doğrudan Yabancı Yatırımların Görünümü

Türkmenistan'da özellikle enerji sektörü yabancı yatırımcılar için önemli bir potansiyel arzemesine

rağmen, bu sektörde bile ülkeye giren yabancı sermaye oldukça kısıtlı kalmaktadır. Bu durumun başlıca sebepleri yatırım ortamının yetersizliği, komşu ülkelerin daha cazip alternatifler sunması ve altyapının ihtiyacı karşılamaktan uzak olmasıdır. Bununla birlikte Türkmenistan tekstil alanında ülkeye yabancı sermaye çekme konusunda daha başarılı olmuştur. Türkmen makamlarının her fırsatta yabancı sermayeye destek verdiğini ifade etmesine rağmen, bugüne kadar olumlu bir yatırım ortamı yaratmak için gerekli olan siyasi ve makroekonomik reformlar yapılabilmemiş değildir.

Yabancı firmaların Türkmenistan'da yatırımlarını iki alanda değerlendirmek gerekmektedir. Birincisi doğalgaz ve petrol alanında yapılan yatırımlar. Bu alanda Malezya menşeli Petronas, Birleşik Arap Emirlikleri menşeli Dragon Oil ve Rusya Federasyonu menşeli İtera şirketleri ön plana çıkmakta olup, gelir ve ürün paylaşımli özel hükümler içeren uluslar arası anlaşmalar yapılmaktadır.

Diğer taraftan, petrol ve doğalgaz alanının dışında bir üretim veya ticaret alanında faaliyet göstermek isteyen yabancı şirket ve şahısların yatırımlarını tam olarak hukuken koruyan bir sistem bulunmamaktadır. Bu nedenle, pek çok firma bir Türkmen vatandaşı ile güvene dayalı ortaklıklar kurmaktadır. Diğer taraftan, Bağımsızlığın ilk yıllarında Türkmenistan'a gelerek burada çeşitli faaliyetler gösteren Türk vatandaşlarına ilk Devlet Başkanı tarafından vatandaşlık hakkı tanınmıştır. Bu vatandaşlarımızın kurduğu Türkmenistan menşeli şirketler faaliyetlerine devam etmektedir. Bağımsızlıktan sonra özellikle üretim alanında kurulan tesislerin kamulaştırılması, ülkeye yabancı sermaye girişine engel olmuştur.

Ayrıca, ülkede yerli firmalara ve yabancı firmalara uygulanan gelir ve kurumlar vergilerinin farklılık göstermesi de yabancı yatırımları engellemektedir. Yerli firmalar genelde "telekeci" yani tacir olarak şahıs şirketi olarak kurulmakta ve buna göre yıllık hasıllarından % 2,3 oranında vergi öderlerken, yabancı şirketler % 15 KDV ve % 20 oranında Kurumlar Vergisi ödemektedirler. Bu durumda, yabancı menşeli firma kurulması tercih edilmemektedir.

Ülkeler İtibarı ile Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Türkmenistan'da hiçbir alanda istatistik yayımlanmamaktadır. Bu nedenle, yabancı yatırımların dağılımı istatistiki olarak bilinmemektedir. Ancak, ülkede Rusya Federasyonu, Çin Halk Cumhuriyeti ve Birleşik Arap Emirlikleri firmalarının petrol ve doğalgaz alanında yatırımlarının yanısıra Japonya'nın üre tesisi kurma çalışması yer almaktadır. Ayrıca, mobil telefonda Rusya Federasyonu'nun MTC firması önemli yer tutmaktadır.

Türkmenistan, yatırım ortamının henüz belirtilen nedenlerle yeterince gelişmemiş olmasına rağmen, Türk doğrudan yatırımlarının Orta Asya'da ulaştığı ülkelerdendir. Türk firmaları Türkmenistan'a genellikle "joint-venture" kurarak girmekte, ancak ülkede özelleştirmenin yeterince yapılmamış olması nedeniyle yerel ortaklar genellikle bir kamu kuruluşu olmaktadır. Türk firmaları, özellikle tekstil alanında büyük projelere imza atmışlar ve kurdukları modern tekstil tesisleri ile Türkmenistan'da tekstil sanayinin temelini oluşturmuşlardır.

Üretim tesislerinin yanısıra, hizmet sektöründe de Türk sermayesi ile açılmış bir alışveriş merkezi ve bir hastane mevcuttur. Türkmenistan'da Türk firmalarının ve vatandaşlarının yaptığı yatırımların toplamı yaklaşık 260 milyon USD civarındadır.

Anadolu Grubun % 80 ortaklı Coca Cola yatırımı ve Ziraat Bankası'nın % 50 ortaklı Türkmen-Türk Ticaret Bankası yatırımı bulunmaktadır. Bunun dışında, Türk vatandaşlarının Türkmen şahıslar üzerinden kurdukları deri işleme, boya üretimi, mobilya üretimi, pvc pencere ve kapı üretim tesisleri bulunmaktadır.

Yatırımlarda Öncelikli Alanlar

Hali hazırda, Awaza Milli Turizm Bölgesinde Otel yatırımları teşvik edilmekte, yabancı firmaların otel kurma konusunda hazırlıkları bulunmaktadır. İnşaat sektörünün artması ile birlikte inşaat malzemeleri üretimi konusunda girişimler yer almaktadır.

Ülkedeki Serbest Bölgeler (Özel Ekonomik Bölgeler)

Türkmenistan'da 8 Ekim 1993 tarihinde Serbest Ekonomi Bölgesi Kanunu yayımlanmıştır.

Türkmenistan'da, Mari-Bayramali Serbest Bölgesi, Okarem-Cheleken Serbest Bölgesi, Kızılsu-Seidi Serbest Bölgesi, Daşoğuz Havaalanı Serbest Bölgesi, Aşgabat-Annau Serbest Bölgesi, Aşgabat-Büzmein Serbest Bölgesi ve Serahs Serbest Bölgesi isimleri altında toplam sekiz adet serbest bölge bulunmaktadır. Ancak, pratikte hükümetin finans yetersizliği, yapısal sorunlar ve altyapı yetersizliği gibi nedenlerden dolayı sözkonusu serbest bölgelerin aktif olarak işlediklerini söylemek mümkün değildir.

Bununla birlikte, Türkmenistan'ın Hazar Denizi kıyısında bulunan Türkmenbaşı Şehrinde, deniz kıyısındaki bir bölge Milli Turizm Bölgesi olarak ilan edilmiş olup, turizm faaliyetlerinin desteklenmesi amacıyla halen kuruluş aşamasında olan bu bölge için serbest bölge teşviklerine benzer teşvikler yayımlanmıştır.

Diğer taraftan, 22.05.2009 tarihinde Aşgabat'ta yapılan Hükümetler Arası Karma Ekonomik Komisyon Toplantısı ile paralel olarak organize edilen İş Forumu'nda Türkmen Makamlarının talebi üzerine Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü tarafından Türkiye Serbest Bölgeleri'ne ilişkin bir sunum yapılmış,

ancak gereğince de Türkmenistan'da serbest bölgeler kurularak, ihracatın en hızlılık olması, Cumhuriyet Avaza Milli Turizm Bölgesi için nasıl faydalanılabileceğine ilişkin bilgiler edindikleri ifade edilmiştir.

Ülkede İş Kurma Mevzuatı

Türkmenistan'da yabancı sermayeli firma kurulmasında veya yurt dışındaki firmanın şube oluşturmasında bürokratik işlemler çok ağırdır. Bu nedenle, bu konuda hukuki danışmanlık almakta yarar görülmektedir. T.C. Aşkabat Büyükelçiliğine yeminli tercümanlık hizmeti veren CALICAT ve DİLMAÇ isimli 2 kuruluş, şirket kurma işlemlerinde de hizmet vermektedir. Müşavirliğimize bu konuda gelen talepler bu iki kuruluşa yönlendirilmektedir.

► Dış Ticaret

Genel Durum

Türkmenistan'ın ihracat gelirlerinin gaz satışına bağlı olması ülkenin yıllık ticaret dengesinde büyük dalgalanmalara yol açmaktadır. Bağımsızlığından önce ülke, diğer Sovyet cumhuriyetlerine pazar fiyatının altında gaz ihraç ederek büyük ticari açık yaşamaktaydı. Türkmenistan'ın Rusya ile 2008 yılında imzaladığı anlaşmaya göre 2009 yılında doğalgaz ihraç fiyatı 2008 yılından daha yüksek olacaktır. Ancak, 2009 yılında Rusya'nın kendi gaz ihracatında fiyatların düşmeye başlaması, Rusya'nın Türkmenistan ile yaptığı anlaşmayı revize etmeyi talep etmesi sonucunu doğurmaktadır. Türkmenistan resmi hedeflerine göre 2009 yılında gaz üretiminin 75.8 milyar m³'e ve ihracatının da 57.95 milyar m³'e çıkması (yıllık %21 artış) planlanmaktadır. Ancak, Rusya'ya yapılan gaz sevkiyatının durması ve yapılan sözleşmenin yenilecek olması Türkmenistan'ın hedeflerini tutturmasını zorlaştıracaktır.

Türkmenistan'ın ihracatının % 80'ini doğalgaz, % 10'unu petrol ve petrol ürünleri, % 8'ini pamuk ve tekstil ürünleri, % 2'sini diğer ürünler oluşturmaktadır.

Türkmenistan'ın ithalatının % 21'ini makine, % 11'ini tekstil aksamı, %11'ini ulaşım araçları, % 9'unu metal ürünler, % 7'sini kimyasal ürünler ve % 41'ini diğer ürünler oluşturmaktadır.

Ülke ithalatında önde gelen malların başında sermaye malları gelmektedir. Bu durum, hidrokarbon sektörü ve sanayi alt sektörleri olan tekstil ve elektrige verilen öncelikten kaynaklanmaktadır.

ITC verilerine göre Türkmenistan 2009 yılında Ukrayna, Türkiye, İtalya, Romanya ve Kazakistan başta olmak üzere toplam 110 ülkeye ihracat yapmıştır.

Ülkenin Dış Ticareti

Dış Ticaret Göstergeleri (Milyar Dolar)

Yıllar	2005	2006	2007	2008*	2009*
İhracat	4,9	7,2	8,1	12,3	6,6
İthalat	2,9	2,6	3,6	5,6	4,0
Hacim	7,8	9,8	11,7	17,9	10,6
Denge	2,0	4,6	4,5	6,7	2,6

*: Tahmini

Kaynak: The Economist Intelligence Unit, Turkmenistan Country Report, Ocak 2010

İhracatında Başlıca Ürünler

İhraç Ettiği Başlıca Ürünler (1 000 Dolar)

GTİP Kodu	Ürün adı	2006	2007	2008
2711	PETROL GAZLARI VE DİĞER GAZLI HİDROKARBONLAR	4 004 429	4 826 378	6 031 759
2710	PETROL YAĞLARI VE BİTÜMENLİ MİNERALLERDEN ELDE EDİLEN YAĞLAR	561 705	924 300	1 177 021
9999	DİĞER YERLERDE SINIFLANDIRILMAMIŞ EŞYALAR	3 265	3 102	1 106 944
2709	HAM PETROL (PETROL YAĞLARI VE BİTÜMENLİ MİNERALLERDEN ELDE EDİLEN YAĞLAR)	118 756	131 095	244 488
5201	PAMUK (KARDESİZ, TARANMAMIŞ)	121 787	187 463	123 921
3902	PROPİLEN VE DİĞER OLEFİNLERİN POLİMERLERİ (İLK ŞEKİLLERDE)	65 489	70 519	88 452
5205	PAMUK (DIKIŞ HARIÇ) İPLİĞİ (AGIRLIK; =>%85 PAMUK) (TOPTAN)	79 897	69 504	75 537

6302	YATAK CARSAFI, MASA ORTULERI, TUVALET, MUTFAK BEZLERI	29 252	31 359	29 584
5208	PAMUK MENSUCAT (AGIRLIKCA %85 VE FAZLA PAMUK M.KARE 200GR)	30 146	43 730	24 920
5209	PAMUK MENSUCAT (DOKUMA %85 < PAMUKLU 200G/M2 DEN FAZLA)	15 212	18 849	19 151
2716	ELEKTRIK ENERJISI	18 204	21 519	15 488
6204	KADIN/KIZ COCUK ICIN TAKIM, TAKIM ELBISE, CEKET VS.	6 699	10 153	13 893
1302	BITKISEL ÖZSU VE HÜLASALAR; PEKTİK MADDELER, PEKTİNATLAR, PEK TATLAR; AGARALAR	5 060	7 015	13 806
2713	PETROL YAĞLARININ/BİTUMENLİ MİNERALLERDEN ELDE EDİLEN YAĞLARIN KALINTILARI	16 394	12 855	9 047
2801	FLOR, KLOR, BROM VE İYOT	5 623	9 238	7 096
6109	TİŞORT, FANILA, DİĞER İC GİYİM ESYASI (ORME)	10 254	4 953	6 879
8901	YOLCU GEMİLERİ, GEZİNTİ GEMİLERİ, FERİBOTLAR, YÜK GEMİLERİ, MAVNALAR	3 426	449	6 831
3102	AZOTLU MİNERAL/KİMYASAL GÜBRELER	0	0	6 047
6203	ERKEK/ERKEK COCUK ICIN TAKIM, TAKIM ELBISE, CEKET VS.	5 422	6 251	4 956
2807	SULFURİK ASIT; OLEUM	0	0	4 731
2523	CIMENTO	456	1 064	4 677
6110	KAZAK, SUVETER, HIRKA, YELEK VB. ESYA (ORME)	5 685	4 086	4 214
5101	YUN VE YAPAGI (KARDESİZ/TARANMAMIS)	3 535	4 475	3 420
6006	DİĞER ÖRME MENSUCAT	1 373	1 259	3 293
5202	PAMUK DOKUNTULERI	2 136	3 752	2 665
2803	KARBON (TARİFENİN BASKA YERİNDE BELİRTİLMİYEN)	1 440	3 835	2 595
9706	ESKİLİĞİ YUZYILI ASAN ANTIKA ESYA	141	224	2 586
1404	TARİFENİN BASKA YERİNDE YER ALMAYAN BITKİSEL URUNLER	1 633	3 683	2 032
1211	BITKİ VE BITKİ KISIMLARI (PARFUMERİDE, ECZACILIKTA VS. KULLANILAN)	1 662	2 375	1 952
2002	DOMATES (SİRKE/ASETİK ASITTEN BASKA USULLERLE HAZIRLANMIS)	0	27	1 940
4101	SIGIR VE AT CINSI HAYVANLARIN DERİLERİ-HAM	3 134	6 221	1 676
6104	KADIN/KIZ COCUK ICIN TAKIM ELBISE, TAKIM, CEKET, PANOLON VS. (ORME)	8 462	3 481	1 569
5601	VATKALAR, VATKA MAMULLERİ, KIRPINTI, TOZ, TANAZLAR	969	1 562	1 518
7306	DEMİR/CELİKİTEN DİĞER TUPLER, BORULAR, İCİ BOS PROFİLLER	178	5	1 257
5701	DUGUMLU, SARMALI HALILAR, YER KAPLAMALARI	2 126	1 563	1 175
8905	FENER, YANGIN SONDURME, TARAK GEMİLERİ, YUZER VINCLER VB.	263 737	0	1 003
6211	KADIN/KIZ COCUK ICIN SPOR, KAYAK VE YUZME KIYAFETLERİ VB GİYİM ESYASI	107	1 367	877
4103	DİĞER HAM DERİLER	289	764	872
0806	UZUMLER (TAZE/KURUTULMUS)	4 193	2 085	824
5802	HAVLU NEVİ BUKLELİ MENSUCAT (TUFTEDİLMİŞ MENSUCAT)	1 259	1 385	734
TOPLAM (diğerleriyle)		5 449 695	6 465 821	9 079 616

Kaynak: Trademap

İthalatında Başlıca Ürünler

İthal Ettiği Başlıca Ürünler (1 000 Dolar)

GTIP Kodu	Ürün adı	2006	2007	2008
7304	DEMİR/CELİKİTEN (DOKME HARİC)DİKİSSİZ TUP, BORU, İCİ BOS PROFİL	109 351	221 601	250 583
7305	DEMİR/CELİKİTEN DİĞER TUP VE BORULAR-KAYNAKLI VB.-CAPI>406, 4MM	51 769	88 048	237 722
8431	AGIR İS MAKİNE VE CİHAZLARININ AKSAMI. PARÇALARI	42 762	88 182	175 194

7214	DEMİR/CELİK CUBUKLAR (SICAK HADDELI, DOVULMUS, BURULMUS, CEKILMIS)	16 963	57 489	150 620
8430	TOPRAK, MADEN, CEVHERİ TASIMA, AYIRMA, SECME VB. IS MAKINELERİ	14 913	35 558	145 803
1001	BUGDAY VE MAHLUT	298	40 284	144 420
8705	OZEL AMACLI MOTORLU TASITLAR	14 905	48 200	116 228
8704	ESYA TASIMAYA MAHSUS MOTORLU TASITLAR	31 188	31 615	109 325
7308	DEMİR/CELİK İTEN İNSAAT VE AKSAMI	21 414	19 162	106 128
8429	DOZERLER, GREYDER, SKREYPER, EKSKAVATOR, KUREYICI, YUKLEYICI VB.	46 494	94 180	100 479
8433	HASAT, HARMAN, BICME; URUNLERİ AYIRMA, TEMİZLEME MAKİNE, CİHAZLARI	6 086	24 224	75 563
8517	TELLİ TELEFON-TELGRAF İCİN ELEKTRİK Lİ CİHAZLAR	6 714	23 799	65 318
8703	OTOMOBİLLER, STEYSİN VAGONLAR	27 807	68 141	58 658
7302	DEMİR/CELİK İTEN DEMİR YOLU MALZEMESİ	227	609	55 304
8544	İZOLE EDİLMİS TEL, KABLO; DİGER İZOLE EDİLMİS ELEKTRİK İLETKENLERİ; FİBER OPTİK K	21 354	27 882	51 539
8479	KENDİNE ÖZGU FONKSİYONLU MAKİNE VE CİHAZLAR	29 594	7 072	50 024
8411	TURBOJETLER, TURBO-PROPELLER, DİGER GAZ TURBİNLERİ	32 008	16 785	48 824
9406	PREFABRİK YAPILAR	4 607	9 337	46 707
8481	MUSLUKCU, BORUCU ESYASI-BASINC DUSURUCU, TERMOSTATİK VALF DAHİL	19 548	34 215	46 063
7306	DEMİR/CELİK İTEN DİGER TUPLER, BORULAR, İCİ BOS PROFİLLER	5 980	45 949	44 634
8413	SİVİLİAR İCİN POMPALAR, SİVİ ELEVATORLERİ	20 612	32 517	44 103
9403	DİGER MOBİLYALAR VB. AKSAM, PARÇALARI	13 727	19 105	34 895
3004	TEDAVIDE/KORUNMADA KULLANILMAK ÜZERE HAZIRLANAN İLAÇLAR (DOZLANDIRILMİS)	20 784	24 666	32 424
8702	TOPLU HALDE YOLCU TASİMAGA MAHSUS MOTORLU TASİTLAR	5 336	7 504	31 980
4011	KAUCUKTAN YENİ DİS LASTİKLER	14 544	22 237	31 932
8426	GEMİ VİNCİLERİ, MACUNALAR, HALATLI VİNCİLER, DONER KOPRULER	1 313	3 913	29 476
3917	PLASTİK İTEN TUPLER, BORULAR, HORTUMLAR; CONTA, DİRSEK, RAKOR	10 717	10 957	29 135
8421	SANTRİFUJLE CALİSAN KURUTMA, FİLTRE, ARİTMA CİHAZLARI	27 605	16 443	28 360
6802	YONTULMAYA, İNSAATA ELVERİSLİ İSLENMİS TASLAR (KAYAGAN HARİC)	17 271	19 080	28 164
8701	TRAKTORLER	26 584	60 344	27 677
8528	TELEVİZYON ALİCİLARI, VİDEO MONİTORLERİ VE PROJİKTORLER	17 126	18 093	27 256
9015	ARAZİ ÖLCME, HİDROGRAFIK, OSİNOGRAFIK, JEOFİZİK VB. ALET VE CİHAZLARI, TELEMİTREL	11 643	19 752	26 291
7113	KİYMİTLİ METALLER VE KAPLAMALARINDAN MUCEVHERCİ ESYASI	1 024	2 262	25 904
8708	KARA TASİTLARI İCİN AKSAM, PARÇALARI	11 748	22 556	24 479
8502	ELEKTROJEN GRUPLARI, ROTATİF ELEKTRİK KONVERTİSORLERİ	8 431	9 003	23 767
8605	KENDİNDEN HAREKETLİ ÖLMAYAN DEMİR YOLU/TRAMVAY YOLCU VAGONLARI	5 801	14 745	23 561
8537	ELEKTRİK KONTROL, DAGİTİM TABLOLARI, MUCEHHEZ TABLOLAR	17 263	17 664	23 231
1806	ÇİKOLATA VE KAKAO İCEREN DİGER GIDA MUSTAHZARLARI	11 774	15 121	22 983
2710	PETROL YAĞLARI VE BİTUMENLİ MİNERALLERDEN ELDE EDİLEN YAĞLAR	13 736	16 899	22 795
8471	OTOMATİK BİLGİ İSLEM MAKİNELERİ, ÜNİTELERİ	4 952	11 278	21 628
	TOPLAM (dİgerleriyle)	1 851	2 435	4 106

Başlıca Ülkeler İtibarı ile Dış Ticareti

Başlıca Ülkeler İtibarı ile Dış Ticareti (1 000 Dolar)

İHRACAT	Değer	İTHALAT	Değer
Ukrayna	5 632	Rusya Federasyonu	809
Polonya	1 107	Çin	802
Türkiye	389	Türkiye	663
İtalya	292	Ukrayna	377
Romanya	247	Almanya	264
Kazakistan	220	Kazakistan	218
Macaristan	171	Fransa	126
ABD	149	Birleşik Arap Emirlikleri	116
Gürcistan	135	Japonya	74
İspanya	115	ABD	60

Kaynak: Trademap

► Dış Ticaret Politikası ve Vergiler

Dış Ticaret Politikası

Türkmenistan Bağımsız Devletler Topluluğu Gümrük Birliği'ne üye değildir. 1993 yılında ABD ile "En Çok Kayırlan Ülke" ticaret anlaşmasını imzalamış ancak bunu takip eden ikili vergi ve yatırım anlaşmaları imzalanmamıştır. Türkmenistan, Dünya Ticaret Örgütü üyesi olmayıp, gözlemci statüsü de yoktur.

Ülke içerisinde üretilen ürünlere korumacı politikalarla yaklaşmakta, bu ürünlere yüksek vergiler koymakta veya ithal izni vermemektedir. İthalatta uygulanan vergilere ve düzenlemelere ilişkin mevzuat herhangi bir yerde yayımlanmadığından alınan kararlar takip edilememektedir. Pek çok ürün bavul ticareti kapsamında Türkiye'den, Dubai'den ve Çin'den getirilmektedir.

Türkmenistan'da mali sistem kamuya ait kurumlarca ya da devletin etkisi altında kalmış kurumlarca yürütülmektedir. 1997 yılına kadar Türkmenistan Merkez Bankası hükümetin emriyle para basmak, eksi reel faizli krediler vermek ile yükümlüydü. 1997 yılında istikrar girişimleri doğrultusunda kısıtlı bir özerkliğe sahip oldu. Fakat pratikte hükümet Merkez Bankası üzerinde hala otorite sahibidir.

1993 yılında Türkmenistan para birimi Manat oluşturulmuş ve sınırlı konvertibilite tanınmıştır. Aynı yıl yürürlüğe konulan Döviz Düzenleme Kanunu ile tüm uluslar arası işlemlerdeki ödemeler garanti altına alınmıştır. Bu genel kurala karşın, ihracat ve ithalatta yaygın olarak kontroller devam etmektedir.

Resmi kurlara göre 1 \$ = 2,843 Manat (alış kuru), 1 \$ = 2,864 Manat (satış kuru)'dır. Karaborsa bulunmamaktadır. Türkmenistan'daki Bankaların döviz alış-satış merkezlerinde serbestçe işlem yapabilmektedir. Türkmenistan'da kambiyo sistemi tamamen Merkez Bankası'nın kontrolindedir. Ülkeye döviz getirmek isteyen yabancılar için kısıtlamalar bulunmamaktadır. Ancak, yurt dışına para transferinde muhakkak bir sözleşme bulunması gerekmektedir. Diğer taraftan, Western Union tarafından 5.000 \$'a kadar nedenini belirtmek kaydıyla transfer yapılmaktadır.

Tarifeler ve Diğer Vergiler

Türkmenistan'a yapılacak ithalatın hangi kişi ve kurum tarafından yapılacağına göre gümrük vergisi hesaplanmasında değişiklikler olmaktadır. Türkmenistan'a ithal edilecek ürünlerin gümrük vergilerinin yer aldığı güncel bir liste temin edilememektedir. Türkmenistan'da KDV, üretilen ürünlere, ihracata ve ithalata uygulanır ve ithalatta KDV bedeli gümrükte ve manat bazında ödenir. Türkmenistan'da ticari faaliyette bulunan yerli ve yabancı tüzel kişiler, ayrıca, ticari faaliyetlerinden elde ettikleri geliri asgari ücretin 10 katını aşan özel kişiler (girişimciler) KDV mükellefidirler. Diğer yandan, yardımlar, miras bırakılan mallar, hibeler, kamulaştırılan mülkiyetler, kamu kurumlarına ve yerel yönetimlere sunulan hizmetler KDV vergisinden muaftır. KDV'nin uygulanacağı yer, malın satışının yapıldığı ve hizmetin sunulduğu yerdir ve vergi oranı, malın piyasadaki fiyatı baz alınarak tespit edilir. Malların fiyatlarının listesi Halk Maslahatı, Devlet Başkanı, Bakanlar Kurulu, Türkmenistan Maliye ve Ekonomi Bakanlığı tarafından belirlenir.

Tarife Dışı Engeller

Türkmenistan'da dış ticaret işlemleri Türkmenistan Ticaret ve Dış Ekonomik İlişkiler Bakanlığı tarafından düzenlenmekle birlikte, değişik kurumlar da ithalatta düzenlemelere gidebilmektedir. Bu kapsamda, özellikle ülkede üretilen ürünlere karşı korumacı politikalar izlenmekte ve ithalatı zorlaştırılmaktadır.

Diğer taraftan, ithalatta ve ihracatta ağır bürokratik işlemler bulunmaktadır. Bir mal ithal edildikten sonra, ithal belgeleri Türkmenistan Borsası'na teslim edilmekte, Borsa tarafından fiyat araştırması sonrası bedelinin transferine izin verilmektedir. Mal mukabili ithalat şekli, bu ülkeye mal gönderen firmalar için bir risk teşkil etmektedir. Akredifli, önceden ödemeli ithalata izin verilmemektedir. Bunun sonucu, çoğu ithalatta kayda girmeyen ödemeler ve çifte faturalandırmalar oluşmaktadır.

Türkmenistan'da çok sayıda Tarife Dışı Engel uygulanmaktadır. Bunların arasında en önemlileri Ticaret Anlaşması ve Yatırım Projeleri kayıt zorunluluğudur. Bunların dışında Belediye Ofisi Vergi Müfettişliği ve bazı sektörel bakanlıktaki ilgili birimlere de kayıt yaptırılması zorunluluğu bir engel teşkil etmektedir. Ayrıca değişik kuruluş yetkililerinin işletmeleri basit bahanelerle sık sık sözde denetimlere tabi tutmaları da önemli engeller arasındadır.

Ürün Standartları ile İlgili Uygulamalar

Türkmenistan'da ürün standartları Türkmenstandartları Devlet Baş Kurumu tarafından tespit edilmektedir. İthal edilen ürünlere standard uygulaması yapılmaktadır. Ürünlerin etiketlenmesi konusunda kısıtlayıcı bir uygulama yoktur.

BDT Gümrük Birliği'ne üye olmayan ve hiç bir ülke ile serbest ticaret anlaşması bulunmayan Türkmenistan, daha çok ikili ticaret anlaşmaları ile dış ticaretine yön vermeye çalışmaktadır. Ülkedeki yüksek gümrük vergisi tarifeleri hükümet tarafından uygulanan en önemli ticari engelleme olarak göze çarpmaktadır. Ülkeye ithal edilen mallara uygulanan gümrük vergisi oranları, Merkez Bankası döviz kuru baz alınarak Manat üzerinden, ağırlık, miktar ya da sözleşme doğrultusunda hesaplanmaktadır.

Türkmenistan'a ithal edilmesi istenen gıda ürünlerinin kullanma tarihi, üretildiği tarihten itibaren %70'den az kalmış ise, ithal etmek yasaktır. Ürünlerin ambalajında belirtilen kullanma, üretim tarihleri ve muhafazası uluslararası takvim sistemine uygun olmalıdır. Genetik kaynakları kullanarak hazırlanan gıda ürünlerinin Türkmenistan'a ithalatı yasaktır. İthal edilen ürünler, malzemeler ve mamül maddeler Türkmenistan kanununda öngörülen sertifikaya uygun olmalıdır.

► Türkiye ile Ticaret

Genel Durum

Dış ticaret verilerine göre 2010 yılında Türkiye'nin Türkmenistan'a olan ihracatı bir önceki yıla göre % 20,5 oranında büyüyerek 1,139 milyon dolara yükselmiştir. Bu ülkeden yaptığımız ithalat ise %17,95 artarak 327 milyon dolardan 386 milyon dolara çıkmıştır.

Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ticari ilişkiler, özellikle müteahhitlik alanında 2008 yılında rekor seviyelere ulaşan taahhütlerle birlikte hızlı bir artış ivmesi kazanmıştır. İnşaat alanında büyük oranda Türk menşeli malzemelerin kullanılması, Türkiye'den yapılan ihracatı artırmıştır. Bununla birlikte, piyasada Türk mallarının kalitesi nedeniyle artan talebe bağlı olarak giyim ve gıda sektöründe mal hareketleri de artmıştır. Ayrıca, bavul ticareti olarak da adlandırılan yolcu beraberliği ticaretinde de büyük bir yoğunluk gözlemlenmektedir.

Türkiye - Türkmenistan Dış Ticaret Değerleri (1 000 Dolar)

Yıllar	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
1997	117.534	73.547	43.986	191.081
1998	95.813	41.995	53.818	137.809
1999	106.628	67.029	39.599	173.657
2000	120.155	97.878	22.277	218.033
2001	105.278	71.739	33.539	177.017
2002	110.021	106.348	3.673	216.369
2003	170.347	123.682	46.666	294.029
2004	214.848	175.795	39.053	390.643
2005	180.635	160.744	19.891	341.378
2006	281.325	189.924	91.401	471.249
2007	339.989	396.723	-56.734	736.712
2008	662.933	389.305	273.627	1.052.238
2009	945.106	327.559	617.547	1.272.665
2010	1.139.155	386.342	752.813	1.525.497

Son yıllara baktığımızda Türkmenistan ile ticaretimizde 2007 yılı hariç herhangi bir açık söz konusu değildir. İki ülke arasında 2001 yılından beri artış göstren istikrarlı bir ticaret hacmi yakalanmıştır.

Türkiye'nin Türkmenistan'a İhracatında Başlıca Ürünler (Milyon Dolar)

GTİP	ÜRÜN ADI	2008	2009	2010
7308	Demir/çelikten inşaat ve aksamı	41,4	99,9	135,9
8544	İzole edilmiş tel, kablo; diğer izole edilmiş elektrik iletkenleri; fiber optik k	24,8	47,4	61,6
7214	Demir/çelik çubuklar (sıcak haddeli, dövülmüş, burulmuş, çekilmiş)	83,6	28,3	54,0
3917	Plastikten tüpler, borular, hortumlar; conta, dirsek, rakor vb	19,6	29,8	44,6
8537	Elektrik kontrol, dağıtım tabloları, mücehhez tablolar	10,1	28,7	33,4
9403	Diğer mobilyalar vb. Aksam, parçaları	16,3	26,2	31,1
8504	Elektrik transformatörleri, statik konvertisörler, endüktörler	6,1	50,7	23,8
6802	Yontulmaya, inşaata elverişli işlenmiş taşlar (kayagan hariç)	16,7	16,9	20,0
7326	Demir/çelikten diğer eşya	9,2	14,7	19,6
9406	Prefabrik yapılar	14,7	10,6	18,9
7610	Aluminyum inşaat ve aksamı	11,7	20,5	18,0
9405	Diğer aydınlatma cihazları, lambalar, ışıklı tabela, plaka vb.	5,5	14,0	17,0
4418	Bina, inşaat için marangozluk, doğrama mamulleri	7,3	12,1	16,2
9401	Oturmaya mahsus mobilyalar, aksam-parçaları	6,2	10,0	13,4
5702	Dokunmuş halılar, yer kaplamaları (kilim, sumak, karaman vb)	8,4	8,4	13,3
2710	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	6,0	8,3	13,2
8474	Toprak, taş, metal cevheri vb. Ayıklama, eleme vb. İçin makineler	5,0	9,8	10,4
8413	Sıvılar için pompalar, sıvı elevatörleri	6,3	8,0	10,2
7216	Demir/alaşimsız çelikten profil	9,4	9,0	10,1
7604	Aluminyum çubuk ve profiller	7,8	9,1	9,8
8481	Muslukçu, borucu eşyası-basınç düşürücü, termostatik valf dahil	4,0	9,4	9,6
8502	Elektrojen grupları, rotatif elektrik konvertisörleri	6,9	8,0	9,5
8536	Gerilimi 1000 voltu geçmeyen elektrik devresi teçhizatı	6,5	7,8	8,9
8418	Buzdolapları, dondurucular, soğutucular, ısı pompaları	5,8	7,3	8,7
1806	Çikolata ve kakao içeren diğer gıda müstahzarları	7,4	7,8	8,5
7318	Demir/çelikten civata, somun, tavan halkası, vida, perçin, pim vb.	6,3	10,5	8,5
3214	Macunlar, renkli çimentolar ve boyacılıkta kullanılan sıvama maddeleri	2,7	5,3	8,4
8479	Kendine özgü fonksiyonlu makine ve cihazlar	5,0	6,8	8,0
7306	Demir/çelikten diğer tüpler, borular, içi boş profiller	5,3	6,1	8,0
6908	Sırlı seramikten döşeme, kaldırım taşları, şömine, duvar karosu	4,1	6,7	7,9
8528	Televizyon alıcıları, video monitörleri ve projektörler	2,4	2,7	7,4
3209	Sentetik polimerler esaslı; sulu ortamda eriyen/dağılan boya ve vernik	2,3	6,6	7,4
8429	Dozerler, greyder, skreyper, ekskavatör, küreyici, yükleyici vb.	2,1	3,7	7,4
4411	Lif levha, orta yoğunlukta	2,7	4,6	7,2
3920	Plastikten diğer levha, yaprak, pelikül ve lamalar	3,0	3,6	7,1
2520	Alçı taşı, anhidrit ve alçılar	5,4	9,1	6,9
3808	Haşarat öldürücü, dezenfekte edici, zararlıları yok edici	3,5	7,5	6,7
8516	Elektrikli su ısıtıcıları, elektrotermik cihazlar (şofbenler)	6,1	6,5	6,7
8705	Özel amaçlı motorlu taşıtlar	4,2	6,6	6,6
7307	Demir/çelikten boru bağlantı parçaları (rakor, dirsek, manşon)	3,2	6,1	6,5

GENEL TOPLAM	662,9	945,1	1.139,2
--------------	-------	-------	---------

Kaynak: DTM

Türkiye'nin Türkmenistan'dan İthalatında Başlıca Ürünler (Milyon Dolar)

GTİP ÜRÜN ADI	2008	2009	2010
5201 Pamuk (kardesiz, taranmamış)	43,5	69,0	147,0
5205 Pamuk (dikiş hariç) ipliği (ağırlık; =>%85 pamuk) (toptan)	46,2	37,7	90,4
2710 Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	210,5	125,6	36,9
5208 Pamuk men (ağırlıkça %85 ve fazla pamuk m.kare 200gr)	21,9	25,9	34,4
5209 Pamuk men (dokuma %85 < pamuklu 200g/m2 den fazla)	12,8	13,6	18,9
2716 Elektrik enerjisi	15,5	17,2	18,4
3902 Propilen ve diğer olefinlerin polimerleri (ilk şekillerde)	30,0	28,1	11,3
5802 Havlu nevi bukleli mensucat (tuftedilmiş mensucat)	0,5	0,6	7,6
4101 Sığır ve at cinsi hayvanların derileri-ham	1,4	0,8	4,4
6006 Diğer örme mensucat	1,5	1,5	4,1
6302 Yatak çarşafı, masa örtüleri, tuvalet, mutfak bezleri	0,1	0,2	2,9
6005 Çözümlü örgülü diğer mensucat	0,0	0,5	2,4
6203 Erkek/erkek çocuk için takım, takım elbise, ceket vs.	0,6	0,2	1,6
5202 Pamuk döküntüleri	2,0	2,2	1,4
8504 Elektrik transformatörleri, statik konvertisörler, endüktörler	0,0	1,5	0,8
0504 Hayvan bağırsak, mesane ve midesi (taze/sogutulmuş/dondurulmuş vs.)	0,3	0,4	0,6
6204 Kadın/kız çocuk için takım, takım elbise, ceket vs.	0,2	0,6	0,6
4104 Sığır ve at cinsi hayvanların dabalılanmış derileri	0,3	0,2	0,5
4102 Koyun ve kuzuların ham derileri	0,3	0,1	0,4
4103 Diğer ham deriler	0,8	0,3	0,3
GENEL TOPLAM	389,3	327,6	386,3

Kaynak: DTM

İki Ülke Arasındaki Anlaşma ve Protokoller

Türkiye Cumhuriyeti ile Türkmenistan Cumhuriyeti arasında 1991 yılından itibaren ekonomik, kültürel, bilimsel ve eğitsel alanda pek çok protokol ve anlaşma imzalanmıştır. Türkiye ile Türkmenistan arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin çerçevesini oluşturan ve bu ilişkilere yasal altyapı oluşturan temel anlaşmalar imzalanmıştır.

İki Ülke Arasındaki Ticaretin Altyapısını Düzenleyen Anlaşma ve Protokoller

Anlaşma Adı	İmza Tarihi	İmza Yeri
Türkiye ile Türkmenistan Arasında Ekonomik ve Ticari İşbirliğine Dair Anlaşma	2 Aralık 1991	Ankara
Türkiye ile Türkmenistan Arasında Türkmenistan'dan Türkiye'ye Doğalgaz Gönderilmesi Hakkında Anlaşma	1 Mayıs 1992	Aşgabat
Türkiye ile Türkmenistan Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması	2 Mayıs 1992	Aşgabat
Türkiye ile Türkmenistan Arasında Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme Protokolü	3 Mayıs 1992	Aşgabat
Türkiye ile Türkmenistan Arasında Turizm Alanında İşbirliği Anlaşması	19 Ağustos 1992	Aşgabat
Türkiye ile Türkmenistan Arasında Karma Ekonomik Komisyon Kurulmasına Dair Anlaşma	17 Ağustos 1995	Aşgabat
Türkiye ile Türkmenistan Arasında Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması	17 Ağustos 1995	Aşgabat
Türkiye ile Türkmenistan Arasında Uzun Vadeli İşbirliğinin Esas Gelişme Yönleri Hakkında Memorandum	13 Şubat 1996	Ankara
Türk-Türkmen Hükümetlerarası Ekonomik Komisyon Birinci Toplantısı Protokolü	30 Nisan 2008	Ankara

Türkiye-Türkmenistan Yatırım İlişkileri

Türkmenistan'da halen uygulanan yabancı sermaye mevzuatının yeterli olmaması, yapılan yatırımın güvence altında bulunmaması, işyerlerine ani baskın şeklindeki vergi denetimlerinin yapılması ve bu süreçte iş yerlerinin kapatılması, ülkeye girişte uygulanan vize prosedürünün işyeri sahiplerinin seyahatlerini engellemesi, önceki yıllarda yapılan yatırımların kamulaştırılması ve benzeri pek çok olumsuz işlemler Türkmenistan'da yabancı sermayenin yatırım yapmasını engellemektedir.

İki Ülke Arasındaki Ticarete Yaşanan Sorunlar

Türkmenistan'da faaliyet gösteren Türk firmalarının en önemli sorunu vizelerde ve çalışma izinlerinde karşılaştıkları güçlüklerdir.

Türkmenistan'da faaliyet gösteren iş adamlarının veya çalışanların hukuki bir sorunla karşılaşmaları halinde yeterli hukuki mevzuat ve mahkeme süreci olmaması nedeniyle kararlar tek taraflı alınabilmektedir.

Bankacılık sisteminin yetersizliği, burada oluşan tasarrufların değerlendirilmesini güçleştirmektedir.

İhracat ve ithalatta nakliyeye ödenen ücret, malın maliyetini önemli ölçüde artırmaktadır.

Bazı firmalarımızca alıcı firmayla yaptıkları kontratların Türkmenistan gümrüklerinde uzun süren denetim mekanizmasına takılması ve Türkmenistan'a para transferlerinin denetim sıklığı ve sürecinden kaynaklanan nedenlerle işlemlerde gecikmeler yaşandığını hususu gündeme getirilmektedir.

Türkmenistan'daki müteahhit firmalarımızın hak edişleri, çoğu zaman çeşitli nedenler ileri sürülerek ertelenmekte, hakedişlerini zamanında alamayan firmalarımız kendi ödemelerini geciktirmekte veya malzeme temininde zorlukla karşılaşmaktadırlar. Ayrıca, Türkmenistan'dan temin edilmesi zorunlu olan malların teslim alınmasında zaman zaman gecikmeler olmaktadır. Her iki durumda da gecikmelerin daha sonra sözleşme sürelerine eklenmemesi sıkıntı yaratmaktadır.

Müteahhitlik firmalarımızın döviz transferini daha önce olduğu gibi bankaların kendi muhabet hesaplarından yapabilmeleri olanağının sağlanması, bu mümkün değilse Türkmenistan Merkez Bankası'nın Türkiye'de bir devlet bankası ile muhabetlik anlaşması yapması müteahhitlerimizin karşılaştığı önemli bir sorunu çözecektir.

Pazar ile İlgili Bilgiler

Dağıtım Kanalları

Türkmenistan, genel olarak üretim ve tüketimdeki belirsizlikler bakımından diğer BDT ülkelerinden pek farklı değildir. Son bir kaç yılda yabancı girişimciler tarafından açılan özel mağazalar genelde birkaç ürünü birarada pazarlama gayreti içerisinde bulunmalarına rağmen halkın alım gücü de göz önüne alındığında sözkonusu mağazalardaki mallara olan talebin düşük olduğu görülmektedir. Pazar, önemli ölçüde fiyata endeksli olduğundan pazarlarda satılan yabancı mallar genelde menşe ülkede rekabet olanağı olmayan düşük kalitedeki (genellikle Çin menşeli) ürünlerden oluşmaktadır. Ülkede market zincirleri henüz yoktur. Yiyecek-içecek satışları, genellikle geleneksel açık pazarlarda yapılmaktadır. Ticari hakları koruyan yasalar henüz yerleşmemiş olduğundan, dünya markalarından hiçbiri kendi isimleri ile Türkmenistan'da mevcut değildirler. Sadece bazı mağazalarda "bavul ticareti" şeklinde getirilen ürünler bulunabilmektedir.

Türkmenistan'da kredi kartları yaygın olarak kullanılmamaktadır. Sadece bazı yeni oteller kredi kartı ile ödemeyi kabul etmektedir. Bununla birlikte ülkenin her yerinde Amerikan Doları (yeni ve temiz olması koşulu ile) ile alışveriş yapmak mümkündür.

Türkmenistan'da pazar ekonomisine geçiş yönünde bir politika oluşturulmaya çalışılsa da, kendine has yönetim, bürokratik yapı ve benzeri politik etkilerden dolayı hali hazırda uluslararası standartlarda ticaret uygulamalarının geçerli olduğunu söylemek güçtür. Bu nedenle, Türkmenistan'da faaliyette bulunmak isteyen firma ve kişilerin pazarı ve mevzuatı iyi bir şekilde incelemesi gerekmektedir.

İç ve dış ticareti düzenlemekle yükümlü olan Türkmenistan Ticaret Borsası 1991'de kurulmuştur. Sözkonusu borsanın en önemli görevi, ülkenin serbest piyasa ekonomisine geçtiği bu dönemde, iç piyasayı yabancı rekabetten korumaktır. Türkmenistan Ticaret Borsası'nda açık artırma ile mal alış ve satışları yapılmakta, devlet de satışa çıkardığı mallarını bu borsa aracılığı ile satmaktadır.

Reklam ve Promosyon

Türkmenistan'da fuar düzenleme konusunda Aşkabat Ticaret ve Sanayi Odası yetkilendirilmiştir. 2008 yılı içerisinde yerel ve uluslar arası fuarlar düzenlenmiş olmasına rağmen sadece iç piyasaya dönük ve yetersiz kalmıştır. Türkmenistan'da düzenlenecek fuarlar öncel olarak Aşkabat'ta bulunan Türkmenistan Ticaret ve Sanayi Odası'nın www.cci.gov.tr adresinde yayınlanmaktadır. Ülkede yazılı ve görsel basın tamamı ile devlet elindedir. Ülkede yayın yapan 5 TV ve 4 radyonun hepsi devlet kuruluşudur.

Ulaştırma ve Taşımacılık Maliyetleri

Türkmenistan ile Türkiye arasındaki karayolu ile yapılan taşımalar Gürbulak (Türkiye çıkış gümrüğü)-Bazargan (İran giriş)-Lütfüabat (İran çıkış)-Artık ve Gudrolim (Türkmenistan giriş) veya Hopa-Gürçistan-Azerbaycan-Hazar denizi-Türkmenbaşı güzergahı üzerinden yapılmaktadır. 2 nci güzergahın %200 pahalı olması ve Hazar Denizi'nde meydana gelebilen yoğunluk ve 1.güzergahın daha güvenli, ucuz ve az zahmetsiz olması nedeniyle karayolu taşımalarında İran güzergahı tercih edilmektedir. Deniz taşımacılığı Karadeniz - Volga Nehri - Hazar Denizi - Türkmenbaşı Limanı güzergahından yapılmaktadır. Ancak Volga Nehri kış şartları nedeniyle sadece yılda 6-7 ay kullanılabilirdiğinden, tercih edilmemektedir. Demir yoluyla yapılan taşıma Van-Tebriz-Tahran-Seraks güzergahından yapılmaktadır. Hem Türkmenistan demiryollarının hem de İran demiryollarının yeterli olmaması, vagon temininde zorluk olması nedenleriyle bu hattın henüz tam olarak faaliyette olduğunu söylemek güçtür. Hava yolu ile taşıma, malların sınırlı ve ücretlerin yüksek olması nedeniyle tercih edilmemektedir.

İhracat ve ithalatta nakliye ödenen ücret, malın maliyetini önemli ölçüde etkilemektedir.

Kamu İhaleleri

Türkmenistan'da açılan her türlü ihale "www.turkmenistan.gov.tm" adresinde günlük olarak Türkmençe, Rusça ve İngilizce olarak yayımlanmaktadır. Açılan ihaleler bu adresten takip edilebilmektedir.

İşadamlarının Pazarda Dikkat Etmesi Gereken Hususlar

Pasaport ve Vize İşlemleri

Umuma mahsus pasaport hamileri vizeye tabidir. Hizmet ve Hususi pasaport hamili vatandaşlarımız vizeden muaf olmakla birlikte, davet edilmek ve pasaport bilgileri ilgili Türkmen makamlarına bildirilmek kaydıyla ülkeye kabul edilmektedir. Diplomatik pasaport hamili vatandaşlarımız vizeden muaftır.

Türkmenistan'da faaliyet göstermek isteyen veya Türkmenistan piyasasında araştırma yapmak isteyen girişimcilerin Türkmenistan'a gelmek istemeleri halinde ilk karşılaştıkları sorun vize temini sorunudur.

Vize alınmasındaki zorluklar, vize süresinin en fazla 6 ay olması, uzatmada çok sıkı kurallar getirilmesi ve vize ücretlerinin yüksek olması, girişimcilerimizi zor durumda bırakmakta, çalışma ve yatırım yapma azimlerini kırmaktadır. Vize süresinin uzatılmaması sonucu yatırımlarını bırakarak ülkeden gitmek zorunda kalan işadamları olmuştur.

İki ülke arasındaki ticareti engelleyen hususların başında vize alımında yaşanan sıkıntılar yer almaktadır. Ayrıca, iki ülke arasında nakliye maliyetlerinin yüksekliği, çalışma izinleri konusunda sıkıntı ve ticaret yapmak isteyen kişi ve kuruluşların Türkmenistan'a girişlerinde sıkı ve katı kuralların yer almasıdır.

Resmi Tatiller ve Çalışma Saatleri

1 Ocak	Yeni Yıl Bayramı
12 Ocak	Rus İşgaline Karşı Direnenleri Anma Günü
19 Şubat	Bayrak Bayramı
8 Mart	Uluslararası Kadınlar Günü
21-22 Mart	Milli Bahar Bayramı (Nevruz Bayramı)
9 Mayıs	Zafer Bayramı
18 Mayıs	Kalkınma, Milli Birlik ve Şiir Günü (Mahtumkulu Bayramı)
6 Ekim	Aşkabat Depreminde Ölenleri Anma Günü
27-28 Ekim	Bağımsızlık Bayramı
12 Aralık	Tarafsızlık Bayramı

Ramazan ve Kurban Bayramı tarihleri ve süreleri Hükümet kararı ile belirlenir

Kullanılan Lisan

Ülkede resmi dil Türkmençe'dir. Bununla birlikte Rusca da yaygın olarak kullanılmaktadır. Hükümet İngilizce öğrenilmesini teşvik etmektedir, ancak İngilizce ülkede fazla yaygın değildir.

Ulaşım

Türkmenistan Hava Yolları haftada 14 sefer, Türk Hava Yolları 11 sefer yapmaktadır.

Haberleşme

Ülkede hem sabit hem de mobil telefonlar yaygındır. Kırsal ve dağlık kesimlerde mobil iletişimde sıkıntı olabilmektedir. Otellerdeki internet hızı çok yavaştır. Ofis ve ev için internet hattı bağlatmak vakit almaktadır.

Yerel Saat

Türkiye ile saat farkı:Yaz saati+2 saat, Kış saati+3 Saat

İklim

Ülkede subtropik çöl iklimi hakimdir.

Hukuki Yapı

Türkmenistan'da faaliyet gösteren iş adamlarının veya çalışanların hukuki bir sorunla karşılaşmaları halinde yeterli hukuki mevzuat ve mahkeme süreci olmaması nedeniyle kararlar tek taraflı alınmaktadır.

► Genel Değerlendirme ve Öngörüler

Türkmenistan'da son bilgilere göre 9.500 civarında Türk vatandaşı bulunmaktadır. Bu vatandaşlarımızın büyük çoğunluğu inşaat sektöründe, kalan kısmı ticaret alanında faaliyet göstermektedir. Türkmenistan kayıtlarına göre 550 civarında kayıtlı Türk firması bulunmasına rağmen bunların faaliyette olanları 150 civarındadır. Bu firmaların yaklaşık 120 tanesi inşaat sektöründedir. Türkmenistan'ın bağımsızlığa kavuşmasından sonra Türkmenistan vatandaşlığı alan Türklerin kurduğu şirketler de bulunmaktadır.

Türkmenistan'da faaliyet gösteren Türk inşaat şirketlerinin yükledikleri projelerle bağlantılı olarak Türkiye'den getirilen inşaat malzemeleri devamlı artmaktadır. Türkiye ile Türkmenistan arasında yapılan dış ticaret incelendiğinde inşaat malzemelerinin büyük bir değer tuttuğu görülmektedir. Bu nedenle, Türk inşaat sektörünün Türkmenistan'daki varlığı ihracatımızın artmasının ana ivmesidir.

Bunun dışında, özellikle Türkiye'de yüksek öğretim gören Türkmen öğrencilerin ülkeye döndükten sonra ticaret alanına atılmaları veya devlet kurumlarında görev almaları ticari ilişkilerde önemli bir yer tutmaktadır.

Diğer taraftan, Türkmenistan Hava Yollarının haftada 14 sefer, Türk Hava Yollarının 11 sefer yapması, bavul ticareti yapan Türkmen vatandaşlarının sayısının artmasından kaynaklanmıştır. Türkiye'den yapılan ihracatta bavul ticareti de önemli yer tutmaktadır.

Türkmenistan ile Türkiye arasındaki dış ticaret hacmimiz sürekli olarak artmaktadır. Önümüzdeki yıllarda bu artışın hızla devam edeceği öngörülmektedir. Bu kapsamda, çeşitli fuar firmalarının değişik konularda Aşgabat'ta fuar düzenlemesi, ticaret heyetlerinin artırılması, Bakan düzeyindeki ziyaretlerin çoğaltılması, Türkmenistan'da değişik kültürel faaliyetlerin de artırılması bu artış ivmemize katkı sağlayacaktır.

► Tarım ve Gıda Ürünleri İhraç Potansiyelimiz

Sektör	GTİP	Potansiyel Ürün	Ülkenin Toplam İthalatı 2009 (milyon dolar)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2010 (milyon dolar)	Türkiye'nin Toplam İhracatı 2010 (milyon dolar)	Dünya İthalatında Ülkenin Payı 2009	Türkiye'nin Ülkeye İhracatındaki Değişim 2009-2010 (%)	Ülkenin Toplam İthalatındaki Değişim 2008-2009 (%)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2010 Aylık Veriler*	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2011 Aylık Veriler*	Ülke İthalatında İlk 5 Ülke ve Pazar Payları (%)	Ülkenin Türkiye'ye ve Rakip Ülkelere Uyguladığı Gümrük Oranları
Şekerli ve Çikolatalı Mamüller	1704	Şekerli mamüller	4,2	1,8	279	0,02	-11,32	-59			Ukrayna %53,8 Türkiye %25,8 Rusya %15,9 Beyaz Rusya %2,5 Azerbaycan %0,9	Tüm ülkeler %13,2
Şekerli ve Çikolatalı Mamüller	1806	Çikolatalı mamüller	18,1	8,5	365	0,14	9,25	-22			Ukrayna %36,7 Türkiye %32,4 Rusya %29,2 Beyaz Rusya %0,5 Çin %0,5	Tüm ülkeler %0
Bitkisel Yağlar	151219	Ayçiçek yağı	5,2	0,032	100	0,25	40,45	0,02			Rusya %44,4 Ukrayna %43,6 BAE %4,2 Türkiye %3,4 Azerbaycan %2,6	BDT ülkeleri %14,7 Diğer Ülkeler %14,8
Margarin	1517	Margarin	11,3	6,3	124	0,26	43,46	-12,5			Türkiye %57,9 Rusya %42,1	Tüm Ülkeler %0
Bisküvi	190532	Gofretler	1,2	0,54	107	0,05	19,35	-32			Ukrayna %45,8 Türkiye %28,8 Rusya Fed. %22,4 Bulgaristan %3,2	Tüm Ülkeler 2%
Bisküvi	190531	Bisküvi	2,3	1,53	171	0,04	14,88	-41			Ukrayna %50,8 Türkiye %26,9 Rusya %18,9 Almanya %2,4 BAE %1	Tüm Ülkeler 2%
Hububat	1001	Buğday	40,5	-	201	0,12	-	-72			Kazakistan %99,1 Rusya Fed. %1	Tüm ülkeler %56,3

Kaynak : Tablonun hazırlanmasında Türkiye'ye ilişkin rakamlarda TUIK, diğer ülkelere ilişkin istatistik rakamlarında UN-ITC TradeMap, gümrük vergisi konusunda AB ülkeleri için TARIC diğer ülkeler için kendi gümrük idarelerinin verileri kullanılmıştır.

* Veriler 0 aylıktır.

Bisküvi

Bisküvi ve Gofretler

Türkmenistan'ın gerek bisküvi gerekse gofret ithalatı bugün için oldukça düşük düzeylerde olmasına rağmen bu ürünlerin ithalatı gittikçe artış göstermekte ve bu artışın gelecekte de devam etmesi beklenmektedir.

2009 yılında Türkmenistan'ın gofret ithalatı 1,2 milyon dolar, bisküvi ithalatı ise 2,3 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında 2008 yılına göre gofret ithalatı %32, bisküvi ithalatı ise %41 oranında azalma göstermiştir.

Türkmenistan'ın gerek gofret gerekse bisküvi ithal ettiği en önemli ülke Ukrayna olup, ülkemiz Ukrayna'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Ukrayna'nın 2009 yılı gofret ithalatında ülkemizin payı %29, bisküvi ithalatında ise %27'dir. Hem gofret hem de bisküvi ithalatında ülkemizden sonra en önemli ihracatçı Rusya Federasyonu'dur. Türkmenistana 2010 yılı bisküvi ihracatımız %14,88 artarak 1,5 milyon dolar gofret ihracatımız ise %39,35 artarak 540 bin dolar olarak gerçekleşmiştir

Ülkemiz Türkmenistan bisküvi ve gofret pazarında gerek Ukrayna gerekse Rusya ile rekabet edebilecek konumdadır. Ülkemiz ihracatçılarının ilgi göstermesi durumunda Türkmenistan pazarına girişte herhangi bir engel bulunmamakta, diğer ülkelere uygulanan %2 oranındaki gümrük vergileri ülkemize de uygulanmaktadır. Ülkemiz ihracatçılarının bireysel ithalatçılar yanında özellikle süpermarket zincirleriyle irtibata geçmelerinde yarar görülmektedir.

Bitkisel Yağlar

Ayçiçek Yağı

Türkmenistan'ın 2009 yılı itibariyle toplam 5,2 milyon dolar civarında bitkisel yağ ithalatı bulunmakta olup, bu ithalatın %80'ini ayçiçek yağı ithalatı oluşturmaktadır. Ayçiçeği yağı ithalatının da %90'ından fazlasını rafine yağlar oluşturmaktadır. Türkmenistan'ın ayçiçeği yağı ithalatı son yıllarda önemli ölçüde artış göstermiş olup, bu artış 2008 yılında 2007 yılına göre %76 oranında gerçekleşmiştir. 2009 yılında ithalat miktarında önemli bir değişiklik olmamıştır.

Türkmenistan ayçiçeği yağı ithalatını büyük ölçüde Rusya ve Ukrayna'dan gerçekleştirmekte ülkemizin ise pazardaki payı %3 civarındadır. Pazara Rusya ve Ukrayna hakim olmakla birlikte bu ülkelerin pazarda ülkemize göre önemli bir gümrük avantajı bulunmamaktadır. 2010 yılı ihracatımız %40,45 oranında artarak 32 bin dolar olarak gerçekleşmiştir.

Margarin

Türkmenistan'ın margarin ithalatı 2009 yılında 11,3 milyon dolara yükselmiştir. Türkmenistan margarin ithalatını son yıllarda sadece ülkemizden ve Rusya'dan gerçekleştirmiştir. Türkmenistan'ın 2009 yılı margarin ithalatında ülkemizin payı %58, diğer ihracatçı ülke olan Rusya'nın payı ise %42'dir.

Türkmenistan'ın margarin ithalatı 2008 yılında 2007 yılına göre %42 oranında artmıştır. 2009 yılında %12,5 oranında azalmıştır. Türkmenistan'ın margarin ithalatının önümüzdeki yıllarda artış göstermesi beklenmektedir. Bu ürün gurubunda 2010 yılı ihracatımız %43,46 artarak 6,3 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Ülkemiz Türkmenistan margarin pazarında Rusya ile rekabet edebilecek konumdadır. Hem ülkemize hem de Rusya'ya ithalatta uygulanan gümrük vergisi sıfır olup, sürekli gelişen bir pazar olması nedeniyle Türkmenistan, ülkemiz ihracatçılarının daha fazla önem vermeleri gereken bir pazar özelliğindedir.

Hububat

Türkmenistan hububat ürünlerinde normalde kendine yeterli bir ülkedir. Ancak bazı yıllar yurt içi üretimde görülen azalmalar karşısında buğday ithalatına başvurulabilmektedir. Türkmenistan 2008 yılında yurt içi üretimin beklenenden %15-20 nispetinde daha az gerçekleşmesi nedeniyle 144 milyon dolarlık buğday ithal etmiştir. Buğday ithalatı genellikle ikili anlaşmalarla gerçekleşmekte olup, 2008 yılı ithalatının %99'unu Kazakistan'dan, %1'ini de Rusya Federasyonundan gerçekleştirmiştir. Ülkenin 2009 yılı ithalatı ise 40,5 milyon dolar olmuştur.

Ülkemiz özellikle son yıllarda buğdayda önemli bir ithalatçı ülke olmakla birlikte üretimin iyi olduğu yıllarda bir miktar buğday ihracatı da gerçekleştirebilmektedir. Ülkemizde hasatın iyi olduğu yıllarda iç talep karşılandıktan sonra talep fazlası ürünün elde kalması ve Türkmenistan'ın da ithal talebi olması halinde Türkmenistan'ın fazlalıklar için iyi bir pazar olabileceği düşünülmektedir. İhraç fiyatlarımızın dünya ortalama fiyatları düzeyinde olması durumunda iç piyasadaki talep fazlası buğdayın Türkmenistan'a ihracı mümkün görülmektedir.

Şekerli ve Çikolatalı Mamuller

Türkmenistan'ın 2009 yılı itibariyle 22,3 milyon dolarlık şekerli ve çikolatalı mamül ithalatı bulunmaktadır. Bu ithalatın 4,2 milyon dolarlık kısmını çikolatalı mamüller, 18,1 milyon dolarlık kısmını da şekerli mamüller oluşturmaktadır. Ülkemiz Türkmenistan pazarında hem şekerli mamüllerde hemde çikolatalı mamüllerde Ukrayna'nın ardından ikinci sırada yer almaktadır. Türkmenistan'ın şekerli

mamüller ithalatında ülkemizin payı %20, çikolatalı mamüller ithalatında ise %52 dir.

Bu ürün grubunda 2010 yılı ihracatımız 10,3 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Türkmenistan'ın hem şekerli hem de çikolatalı mamüller ithalatı son yıllarda önemli ölçüde artış göstermiştir. Son 5-6 yıl içerisinde şekerli mamüller ithalatı yıllık ortalama %15 civarında, çikolatalı ürünler ithalatı ise %10 civarında artış göstermiştir. Bununla beraber 2009 yılında iki ürün grubunun ithalatında da azalma gözlenmiştir.

Ülkemizden Türkmenistan'a her türlü şekerli ve çikolatalı ürün ihraç edilmektedir. Ancak şekerli mamüllerden özellikle ciklet, jöleli şekerler ve lokum ihracatında, çikolatalı mamüller ihracatında ise başta çikolata olmak üzere kakao ile kaplanmış her türlü müstahzarlar, sürülerek yenilen kakaolu ürünler, kalıp, dilim ve çubuk halinde kakaolu ve çikolatalı ürünlerin ihracatında pazar potansiyelinin yüksek olduğu görülmektedir.

Ülkemiz şekerli ve çikolatalı ürünlerde Türkmenistan pazarında Ukrayna ile rekabet edebilecek konumdadır. Ülkemiz ihracatçılarının ilgi göstermesi durumunda Türkmenistan pazarına girişte herhangi bir engel bulunmamakta diğer ülkelere uygulanan gümrük vergileri ülkemize de uygulanmaktadır. Ülkemiz ihracatçılarının bireysel ithalatçılar yanında özellikle süpermarket zincirleriyle irtibata geçmelerinde yarar görülmektedir.

Sanayi Ürünleri ve Hizmetler İhraç Potansiyelimiz

Sektör	GTİP	Potansiyel Ürün	Ülkenin Toplam İthalatı 2009 (milyon dolar)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2010 (milyon dolar)	Türkiye'nin Toplam İhracatı 2010 (milyon dolar)	Dünya İthalatında Ülkenin Payı 2009	Türkiye'nin Ülkeye İhracatındaki Değişim 2009-2010 (%)	Ülkenin Toplam İthalatındaki Değişim 2008-2009 (%)	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2010 Aylık Veriler*	Türkiye'nin Ülkeye İhracatı 2011 Aylık Veriler*	Ülke İthalatında İlk 5 Ülke ve Pazar Payları (%)	Ülkenin Türkiye'ye ve Rakip Ülkelere Uyguladığı Gümrük Oranları
Elektrikli Makineler ve Kablolar	8544	İzolasyon kablosu	83,8	61,6	1.806	0,13	23,12	63	31,3	42,9	Türkiye(48), Çin(16), Rusya(14), Almanya(6), Estonya(5)	MFN(%2)
İnşaat Malzemeleri	9406	Prefabrik Yapılar	40,8	19	164	0,75	43,83	-13	9,1	16,4	Çin(45), Türkiye(31), Malezya(20), Rusya(2), Beyaz Rusya(0,6)	MFN(%2)
Pompa ve kompresörler	8413	Sıvılar için pompalar	80	10,2	269	0,18	22,03	82	5,5	7,3	Rusya(39), Almanya(17), Türkiye(14), Çin(13), Ukrayna(5)	MFN(%2)
İnşaat Malzemeleri	3917	Plastik tüpler, borular, hortumlar	40	44,6	621	0,26	33,18	38	22,3	35,2	Türkiye(67), Rusya(11), Çin(9), Kazakistan(6), Ukrayna(3)	MFN(%2)
Doğal Taşlar	6802	İşlenmiş doğal taş	33	20	813	0,38	15,67	18	12,1	17	Türkiye(59), Vietnam(23), İtalya(8), Çin(8), Hindistan(0,9)	MFN(%5)
Altın Mücevherat	7113	Altın mücevherat	6,2	0,39	1.530	0,016	-947,03	-77	3,5	0,15	Türkiye(85), Ermenistan(10), Ukrayna(3), İngiltere(0,8),G. Kore(0,3)	MFN(%0,2 ABD\$/gr)
Elektronik	8537	Elektrik kontrol, dağıtım tabloları, mücehhez tablolar	72,8	33,4	355	0,25	14,8	217	18,4	24,2	Türkiye(44), Rusya(19), Fransa(15), Ukrayna(6), Romanya(5)	MFN(%2)
Elektronik	8502	Elektrojen grupları, rotatif elektrik konvertisörleri	18,4	9,5	213	0,07	16,01	-25	5,2	7,1	Türkiye(29), Çek Cumhuriyeti(20), ABD(19), Çin(9), İngiltere(6)	MFN(%2)
Demir Çelik	7318	Demir/çelikten cıvata, somun, tavan halkası, vida, perçin vb.	17,3	8,5	194	0,07	-23,81	-11	7,4	6,3	Rusya(51), Türkiye(34), Beyaz Rusya(3), Ukrayna(3), Çin(2)	MFN(%2)
Demir Çelik	7326	Demir çelik eşya	27,4	19,6	462	0,09	25,14	50	10,7	14,5	Türkiye(52), Çin(20), Rusya(8), Fransa(6),Almanya(5)	MFN(%2)

Demir Çelik	7216	Demir/alaşimsız çelikten profil	14	10,1	985	0,12	-4	10,80	6,2	7,9	Türkiye(56), Ukrayna(22), Rusya(10), Kazakistan(5), Çin(5)	MFN(%2)
Demir Çelik	7214	Demir Çelik çubuklar	58,9	54	3.426	0,39	47,60	-61,3	22,8	39,9	Türkiye(55), Rusya(24), Ukrayna(11), Çin(5), Kazakistan(4)	MFN(%2)
Demir Çelik	7308	Demir çelikten inşaat aksamı	234	135,9	923	0,64	26,49	120	68,3	103	Türkiye(39), Rusya(19), Malezya(16), Çin(11), Fransa(8)	MFN(%2)

Kaynak : Tablonun hazırlanmasında Türkiye'ye ilişkin rakamlarda TÜİK, diğer ülkelere ilişkin istatistik rakamlarında UN-ITC TradeMap, gümrük vergisi konusunda AB ülkeleri için kendi gümrük idarelerinin verileri kullanılmıştır.

* Veriler 0 aylıktır.

Altın Mücevherat

Altın mücevherat geleneksel olarak Türkmenistan'da çok kullanılan ürünler arasındadır. Üretim geleneği çok eskilere dayanan Türk altın mücevherat sektörünün ürünleri Türkmenistan'da beğenilmekte ve ithalatta ilk sırada yer almaktadır. İthalat sıralamasında Türkiye'yi Ermenistan, ABD ve Tayland takip etmektedir. 2009 yılında Türkiye 7113 gtip nolu altın mücevherat ürünlerinde Türkmenistan'a 4,1 milyon dolarlık ihracat yapmış, 2010 yılının ise ihracatımız ancak 390 bin dolar olarak gerçekleşmiştir.

Demir Çelik

(gtip:7308, 7216,7214, 7326, 7318)

Türkmenistan'da demir çelik üretimi Erdemir-Sehil konsorsiyumunun 2009 yılında açılışı yapılan demir çelik fabrikası ile başlamıştır. Fabrikanın yıllık kapasitesi 160 bin tondur.

Türkiye ile Türkmenistan arasında ihracat potansiyeli bulunan ürünler arasında inşaat malzemeleri üst sıralarda yer almaktadır. Bu ürünler arasında; demir/çelikten inşaat ve aksamı, demir/çelik çubuklar (sıcak haddeli, dövülmüş, burulmuş, çekilmiş) ve demir ve çelikten eşya önem arz etmektedir. Özellikle petrol dışındaki sektörlerde yapılan yatırımların artmasıyla yükselişe geçen inşaat sektörü, beraberinde inşaat malzemelerine olan talebi de etkilemiştir. 2010 yılında Türkmenistan'a ihracatımızın en fazla olduğu ürünler sırasıyla; demir/çelikten inşaat ve aksamı (135,9 milyon dolar), demir/çelik çubuklar (54 milyon dolar) ve demir çelikten diğer eşya (19,6 milyon dolar) olmuştur.

Doğal Taşlar

Doğal taşların başlıca kullanım alanı inşaat sektörüdür. Bu nedenle Türkmenistan inşaat sektörünün gelişimi, doğal taş alımında kilit rol oynamaktadır. Türkmenistan 2009 yılında 32,8 milyon dolarlık işlenmiş doğal taş ithalatı yapmıştır ve dünya ithalatındaki payı %0,371'dir. İthalatta Türkiye(%51,5), İtalya(%28,7), Çin(%11,5), BAE(%6,1) ve Hindistan(%1,1) ilk beş sırayı paylaşmıştır. Türkiye'nin 2009 yılında Türkmenistan'a gerçekleştirdiği işlenmiş doğal taş ihracatı 16,9 milyon dolara ulaşmıştır. 2010 yılı ihracatımız ise 20 milyon dolardır. İhracatta öne çıkan ürünler 680221 ve 680291 gtip numaralarında yer alan işlenmiş/yontulmuş mermer-traverten-su mermeri grupları olmuştur. Türkiye'nin doğal taş üretimi konusunda dünya ticaretindeki önemi, hızlı büyüyen Türkmenistan ekonomisi, nüfusu ve konut talebi, yapılması planlanan altyapı çalışmaları düşünüldüğünde Türkmenistan pazarının önemini sürdüreceği düşünülmektedir.

Elektrikli Makineler ve Kablolar

Elektrik Kontrol, Dağıtım Tabloları-Panoları (Gtip: 8537)

Türkmenistan'ın elektrik kontrol dağıtım tabloları ithalatı 2009'da bir önceki yıla göre %213 artarak 72,8 milyon dolara ulaşmıştır. "Gerilimi 1.000 Voltu aşmayan panolar"ın ithalatı 28,8 milyon dolar olurken, "gerilimi 1.000 Voltu aşanlar"ın ithalatı ise 15,2 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

Türkiye'nin Türkmenistan'a elektrik panoları ihracatı ise, 2009'da bir önceki yıla göre yaklaşık %180 oranında artarak 28,7 milyon dolar olmuştur. Türkiye pazarda %39,4 payla ilk sıradadır. 2010 yılı ihracatımız ise 33,4 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Elektrik yatırımlarına hız verilmesiyle gelişmesi beklenen elektrik devresi teçhizatı ve kontrol-kumanda panoları/tabloları pazarında Türk ürünleri için de önemli fırsatlar doğacaktır.

Türkmenistan'ın "elektrik kontrol-dağıtım tabloları/panoları" ithalatında başlıca ülkeler Türkiye, Fransa, Çin ve Kazakistan'dır. Türkmenistan, MFN kapsamında 8537 ve tüm alt GTİP'lerine %2'lik gümrük vergisi uygulamaktadır.

Kablo ve Teller (gtip:8544)

2009 yılında 83,8 milyon dolar izoleli kablo ve tel ithalatı gerçekleştiren Türkmenistan, bunun 47,4 milyon dolarlık kısmını Türkiye'den sağlamıştır.

Türkmenistan'ın 2009 yılında en çok ithal ettiği başlıca ürün grupları şunlardır:

- 854449: Gerilimi 80V.'u geçmeyen elektrik iletkenleri (53,7 milyon dolar)
- 854460: Gerilimi 1000V.'u geçen elektrik iletkenleri (15,8 milyon dolar)

Türkmenistan kablo ve tel ithalatının yarısından fazlasını gerilimi 80V.'u geçmeyen elektrik iletkenleri oluşturmaktadır. Buna paralel olarak Türkiye'nin 2009 yılında Türkmenistan'a yapmış olduğu kablo ve tel ihracatında ilk sırada %60 payla gerilimi 80V.'u geçmeyen elektrik iletkenleri yer almaktadır. Türkmenistan ithalatında bu ürün grubunu %23 payla gerilimi 1000V.'u geçen elektrik iletkenleri izlemektedir.

2009 yılında Türkmenistan kablo ve tel ithalatında Türkiye %56 pazar payı ile ilk sırada yer alırken, Çin %23 ve Rusya %7,6 payları ile Türkiye'yi takip etmektedir. 2010 yılı yılı ihracatımız ise %23,12'lik artışla 61,6 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

2017 yılı enerji sektöründe kalan elektrik üretim ve dağıtım tesislerinin modernleşmesi ve bu alanlar yeni yatırım programı dahilinde elektrik üretim kapasitesinin artırılması hedeflenmektedir. Bu çerçevede önümüzdeki yıllarda kablo talebinde artış beklenmektedir. Ayrıca inşaat, ulaşım ve telekomünikasyon sektörlerindeki canlanmalar da yine kablo talebi açısından önemli gelişmelerdir. Türkmenistan kablo ithalatında % 2 gümrük vergisi uygulamaktadır.

Pompa ve Kompresörler

Pompalar (gtip: 8413)

Türkmenistan 2009 yılında, bir önceki seneye göre %81'lik artışla, 79,9 milyon dolar değerinde pompa ithal etmiştir. 2009 yılı Türkmenistan'ın pompa ithalatının %39'unu diğer santrifüjlü pompalar, %3,7'sini diğer pompalar oluşturmaktadır. 2009 yılı için Türkmenistan'ın en fazla pompa ve kompresör ithal ettiği ilk beş ülke ve payları şöyledir. Hollanda %30,1, Çin %13,1, İsveç %11,1, Rusya %10,8, Türkiye %10.

Bu sektörde 2010 yılı ihracatımız %22,03'lük artışla 10,2 milyon dolardır.

Türkmenistan - Düzenlenen Önemli Fuarlar

Milli Katılımda Devlet Desteği Olan Fuarlar

AŞKABAT AUTOSALON (AŞKABAT - Aralık/Her Yıl)

OTOMOTİV&OTOMOTİV YAN SANAYİ, YEDEK PARÇA PETROL, DOĞALGAZ ARAÇ ÜSTÜ EKİPMANLAR İŞ MAKİNELERİ VE YEDEK PARÇALARI

Web Sitesi : <http://www.meridyenfair.com>

TÜRK İHRAÇ ÜRÜNLERİ FUARI (AŞKABAT - Ağustos/Her Yıl)

GENEL TİCARET

Web Sitesi : <http://www.meridyenfair.com>

Bireysel Katılımda Devlet Desteği Olan Fuarlar

Bilim, Teknoloji ve Yeni Teknolojiler Fuarı ve Konferansı (Aşkabat - Haziran/Her Yıl)

Bilim ve Teknoloji

Web Sitesi : <http://www.tursab.org.tr>

Petrol ve Gaz Fuarı ve Konferansı (Aşkabat - Kasım/Her Yıl)

Petrol ve gaz

Web Sitesi : <http://www.tursab.org.tr>

Sağlık Fuarı ve Konferansı (Aşkabat - Temmuz/Her Yıl)

Sağlık

Web Sitesi : <http://www.tursab.org.tr>

Telekomünikasyon, Telemetri, Bilgi Teknolojileri ve Yayın Ekipmanı Fuarı (Aşkabat - Eylül/Her Yıl)

Telekomünikasyon, Telemetri, Bilgi Teknolojileri ve Yayın Ekipmanı

Web Sitesi : <http://www.tursab.org.tr>

Uluslararası Tekstil Ürünleri Fuarı ve Ekonomi Forumu (AŞKABAT - Haziran/Her Yıl)

Tekstil

Web Sitesi : <http://www.tursab.org.tr>

Yapı Fuarı ve Konferansı (Aşkabat - Ağustos/Her Yıl)

Yapı

Web Sitesi : <http://www.tursab.org.tr>